

ವಿಷಯಸೂಚಿ

ಬೃ - ಅ ೨, ಬ್ರಾ ೪ - ವಾರ್ತಿಕ ೨೬೩ ರಿಂದ ವರೆಗೆ (ಪುಸ್ತಕ ೯)

ಏವಂ ಶ್ಲೋತವ್ಯ ಆತ್ಮಾಯಂ ಸಮಾಪ್ತಃ ಶ್ರವಣೇ ವಿಧಿಃ ||

ಅಥ ಮನ್ವನ್ಯ ಇತ್ಯಸ್ಯ ಪ್ರಪಂಚಃ ಪರ ಉಚ್ಯತೇ

|| ೨೬೩ ||

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ “ಆತ್ಮ ಶ್ಲೋತವ್ಯಃ” ಎಂದು ಆತ್ಮನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರವಣ ವಿಧಿಯೂ ಅನಂತರ ಈ ಆತ್ಮನ ಮನನವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರ ವಿಸ್ತಾರವನ್ನೇ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವುದು ||

ಶಂಕೆ ---

ನಾಮರೂಪಾದಿಸಂಭಿನ್ನಂ ಜಗದೇತತ್ಕಥಂ ಪುನಃ ||

ಆತ್ಮೈವ ಸರ್ವಮಿತ್ಯೇವಂ ದ್ರಷ್ಟುಂ ಶಕ್ಯಮಿಹಾಜ್ಞಸಾ

|| ೨೬೪ ||

ನಾಮ ರೂಪಾದಿಗಳಿಂದ ಬೇರೆಯಾದ ಈ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸರ್ವವೂ ಆತ್ಮವೇ ಎಂದು ಸ್ವರಸವಾಗಿ ನೋಡಲು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಶಕ್ಯವಾದೀತು ? ||

ಪರಿಹಾರ ---

ಅವ್ಯಾವೃತ್ತವಿಸಂವಾದಿಪ್ರತ್ಯಗ್ವ್ಯಾಪ್ತಿಕಾರಣಾತ್ ||

ಏತದ್ವಿರುದ್ಧಬುದ್ಧಿನಾಮೇವಮೇವ ಹಿ ಶಕ್ಯತೇ

|| ೨೬೫ ||

ನಿರ್ವಿಶೇಷ - ಮತ್ತು ಆಭಾಧಿತವಾದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ ಆತ್ಮನ ಜ್ಞಾನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಇದ್ದ ಕಾರಣದಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವರಿಗೆ ಸರ್ವವೂ ಚೈತನ್ಯಮಾತ್ರವೇ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು ||

ವ್ಯಭಿಚಾರಿಷು ಬೋಧೇಷು ಯೋ ಬೋಧೋಽವ್ಯಭಿಚಾರವಾನ್ ||

ತತ್ಪ್ರಮಾಣಾರ್ಪಿತೋ ಮೇಯೋ ಗ್ರಹೀತುಂ ಶಕ್ಯತೇಽಜ್ಞಸಾ

|| ೨೬೬ ||

ಜ್ಞಾನಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿರಲು ಯಾವ ಜ್ಞಾನವು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿರುವುದೋ, ಅದರ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಬೋಧಿಸಿದ ಪ್ರಮೇಯವು (ಆತ್ಮತತ್ವವು) ಸ್ವರಸವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ, “ನ ಯಥಾ ದುಂದುಭೇ ಹೃನ್ಯ ಮಾನಸ್ಯ” - ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥ

ಯಥಾ ದುನ್ದುಭಿಶಬ್ದತ್ವಸಾಮಾನ್ಯಾದುತ್ತಿತಾನ್ವರ್ಥಕ್ ||

ನಾಽಽದಾತುಂ ಶಕ್ಯುಯಾತ್ಕೃತ್ವಿಧ್ವೇಷಾನಸಿಕೋಶವತ್

|| ೨೬೭ ||

ಬೃ - ೨. ೪. ಕಂಡಿಕೆ ೭-೯

“ನ ಯಥಾ ದುಂದುಭೇ ಹೃನ್ಯಮಾನಸ್ಯ ನ ಬಾಹ್ಯಾನ್ ಶಬ್ದಾನ್
ಶಕ್ನುಯಾದ್ ಗ್ರಹಣಾಯ ದುಂದುಭೇಸ್ತು ಗ್ರಹಣೇನ
ದುಂದುಭ್ಯಾಘಾತಸ್ಯ ವಾ ಶಬ್ದೋ ಗೃಹೀತಃ || ೭ ||

ನ ಯಥಾ ಶಂಖಸ್ಯಧ್ಯಾಮಯಮಾನಸ್ಯ ನ ಬಾಹ್ಯಾನ್ ಶಬ್ದಾನ್
ಶಕ್ನುಯಾದ್ ಗ್ರಹಣಾಯ ಶಂಖಸ್ಯವಾ ಗ್ರಹಣೇನ ಶಂಕ-
ಧ್ಯಸ್ಯವಾ ಶಬ್ದೋ ಗೃಹೀತಃ || ೮ ||

ಸ ಯಥಾ ವೀಣಾಯೈ ವಾದ್ಯಮಾನಾಯೈ ನ ಬಾಹ್ಯಾನ್
ಶಬ್ದಾನ್ ಶಕ್ನುಯಾದ್ ಗ್ರಹಣಾಯ, ವೀಣಾಯೈ ತು ಗ್ರಹಣೇನ
ವೀಣಾವಾದಸ್ಯ ವಾ ಶಬ್ದೋ ಗೃಹೀತಃ || ೯ ||

ಎಲ್ಲವೂ ಚೈತನ್ಯಮಾತ್ರವೇ ಆಗಿದೆ ಅದಿಲ್ಲದೆ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳನ್ನು
ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ - ಮೊದಲನೆಯದು ದುಂದುಭಿದೃಷ್ಟಾಂತ - ದುಂದುಭಿಯಿಂದ ಹೊರಡುವ
ವಿಶೇಷ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ‘ದುಂದುಭಿ ಶಬ್ದಗಳೇ ಇವು’ ಎಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿರುವ ರೂಪವನ್ನು
ಬಿಟ್ಟು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ವರೆಯಿಂದ ತೆಗೆದು ಬೇರೆಯಾಗಿ ಕತ್ತಿಯನ್ನು ಹಿಡಿಯುವಂತೆ
ಗ್ರಹಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಒಬ್ಬನೂ ಹೇಗೆ ಶಕ್ತನಾಗುವುದಿಲ್ಲವೋ -

ತದ್ವದಾತ್ಮಾತಿರೇಕೇಣ ನಾಸ್ತೀತ್ಯಾರ್ಥೋ ಮನಾಗಪಿ ||

ಯತಃ ಸಮೀಕ್ಷಿತುಂ ಶಕ್ಯಸ್ತೇನಾಸೌ ರಜ್ಜುಸರ್ಪವತ್

|| ೨೬೮ ||

ಅದರಂತೆ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಗ್ರಹಿಸುವುದಕ್ಕೆ
ಆಗುವುದಿಲ್ಲ, ಅದರಿಂದ ರಜ್ಜುವಿನಲ್ಲಿ ಕಾಕಿಲವ ಸರ್ಪದಂತೆ ಈ ಪ್ರಪಂಚವು ಇರುವುದೆಂದು
ಹೇಳಬೇಕು ||

ವಿಶೇಷೈರನ್ವಯೋ ನಾಪಿ ಸಾಮಾನ್ಯಾನ್ವಯವತ್ತ್ವಚಿತ್ ||

ಸಾಮಾನ್ಯಸ್ಯಾವಿಶೇಷತ್ವಾನ್ನಾತಃ ಸಾಮಾನ್ಯಧೀಗ್ರಹಃ

|| ೨೬೯ ||

ದೃಷ್ಟಾಂತದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಸಾಮಾನ್ಯ, ಶಬ್ದವಿಶೇಷ ಎಂಬುದಾಗಿ ಇರುವಂತೆ ದಾಷ್ಟಾಂತಿಕದಲ್ಲೂ
ಇದೆಯೆ ಎಂದರೆ :- ವಿಶೇಷಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯದೊಡನೆ ತಾದಾತ್ಮ್ಯ ಸಂಬಂಧವು ಇರುವಂತೆ
ವಿಶೇಷಗಳೊಡನೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಮಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದಿಲ್ಲ, ಸಾಮಾನ್ಯವೂ ವಿಶೇಷವೂ

ಽಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಶೇಷಗಳಿಗೆ ಅಭೇದವೋ, ಭೇದವೋ ! ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದ್ದಾಗ ಅಭೇದವೇ ಎನ್ನುವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಈ
ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ದೋಷ ಬರುವುದು, ಅದರಿಂದ ಅಭೇದವೆಂಬುದೂ ಸರಿಯಲ್ಲ ||

ಒಂದಾಗಿದ್ದರೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯಜ್ಞಾನವು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ || ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಶೇಷಗಳಿಗೆ ಭೇದವೇ ಎಂಬುವದನ್ನು ಅನುವದಿಸಿ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾರೆ ---

ವಿಶೇಷೈರನ್ವಯೋ ನೋ ಚೇದಿಭಾಮಿವ್ವಕ್ತಿವನ್ವಿಧಃ ||
ಖಣ್ಡವತ್ಸಾದ್ವಿಶೇಷಾದೌ ಯತ್ಸಾಮಾನ್ಯಮಿತಿರಿತಮ್

|| ೨೭೦ ||

ವಿಶೇಷಗಳೊಡನೆ ಸಾಮಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಆನೆ-ಇಲಿಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವಂತೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವೆಂಬುದು ಖಂಡಗೋವಿನಂತೆ^೨ ವಿಶೇಷಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವುದೆಂದು ಹೇಳಿದ ಹಾಗಾಯಿತು ||

ಪರಕೀಯಸಂಮತವಾದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವರು ---

ದ್ವಿಷ್ಟತ್ವಾದನ್ವಯಸ್ಯೈವ ವ್ಯಾಪ್ತವ್ಯಾಪಕಯೋರ್ಮಿಥಃ ||
ವ್ಯತಿರೇಕಮತೋ ಮುಕ್ತಾ ಮಿಥೋ ವ್ಯಾಪ್ತಿರ್ನ ಸಿದ್ಧತಿ

|| ೨೭೧ ||

ಸಂಬಂಧವೂ ಸಹ ಎರಡು ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತ-ವ್ಯಾಪಕಗಳಿಗೆ (ವಿಶೇಷ-ಸಾಮಾನ್ಯಗಳಿಗೆ) ಪರಸ್ಪರ ಭೇದವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಪರಸ್ಪರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೂ ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ ||

ಪ್ರತ್ಯಗ್ಗೋಧಾನಿಸ್ತೋಽರ್ಥಃ ಪ್ರತ್ಯಗ್ಗನ್ಯ ಹಿ ಸಿದ್ಧತಿ ||
ನ ಚಾಭಾವಮುಖೋಽನಾತ್ಮಾ ನಾನ್ವಯೇವಾಪ್ಯತೋ ದೃಶಿ

|| ೨೭೨ ||

(ಆತ್ಮನಂತೆ ಪ್ರಪಂಚವು ತೋರುವುದರಿಂದ ಕಲ್ಪಿತವಲ್ಲವೆಂದು ಶಂಕಿಸುವಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಾನವಿರು
---^೩ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಬಾಧಿಸಲ್ಪಡದಿರುವ ವಿಷಯವು ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನಂತೆ ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಮತ್ತು ಅನಾತ್ಮ ಪ್ರಪಂಚವು ಅಭಾವ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿಲ್ಲ (ಅಸತ್ತಲ್ಲ) ಅದರಿಂದ ಅನ್ವಯದಿಂದಲೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ ಚೇತನಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ ||

^೨ ವಿಶೇಷ ವ್ಯಕ್ತಿಯೆಂದೆ ಹೇಳಿದ ಹಾಗೆಯೇ ಆಗುವುದು, ಏವಂಚ ಭೇದವೇ ಎಂಬುದೂ ಸರಿಯಲ್ಲ ಎಂದು ಭಾವ.

^೩ ಇದರ ಗೂಢಾರ್ಥ - ಅನಾತ್ಮವಾದ ಪ್ರಪಂಚವು ಸತ್ತೂ, ಅಥವಾ ಅಸತ್ತೋ ಎಂದು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಬೇಕು. ಸತ್ ಎಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮದಂತೆ ಕಾಲತ್ರಯದಲ್ಲೂ ಆಬಾಧಿತವಾಗಿ ಇರಬೇಕು. ಹಾಗೆ ಪ್ರಪಂಚವು ನಿತ್ಯ ಬೋಧಾತ್ಮಕವಾದ ಚೈತನ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಸತ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ, ನಶ್ವರವಾಗಿ ಕಾಣುವುದು, ಹಾಗೂ ಮೂಲದ ಕೊಂಬಿನಂತೆ ಅಸತ್ತೂ ಅಲ್ಲ, ಅದರ ಜ್ಞಾನವು ಆಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಶೂನ್ಯವಲ್ಲ. ನಿತ್ಯಚೈತನ್ಯಕ್ಕೂ ಈ ಅನಾತ್ಮವಸ್ತುವಿಗೂ ಅತ್ಯಂತ ಅಭೇದವನ್ನುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ಇದು ಜಡ, ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಕಾಶದೊಡನೆ ಅಭೇದಬರಲಾರದು, ಅಶ್ವ ಮಹಿಷಗಳಂತೆ ಚೇತನಕ್ಕೂ ಇದಕ್ಕೂ ಅತ್ಯಂತ ಭೇದವೇ ಎಂದರೂ ಅನಾತ್ಮವು ಜಡವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ವತಃ ಪ್ರಕಾಶವಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಸಿದ್ಧಿಸುವುದೂ ಇಲ್ಲ, ಅದರಿಂದ ಸದಸದ್ವಿಲಕ್ಷಣ, ಅನಿರ್ವಚನೀಯ, ಕೇವಲ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಕಲ್ಪಿತವೆಂದು ಹೇಳುವುದೇ ಯುಕ್ತವು ||

ಆತ್ಮನಿಗೆ ಅನಾತ್ಮನ ಅಭೇದ - ಅಭೇದ ಎರಡೂ ಬಾರದಿದ್ದರೂ ಅನಾತ್ಮನೊಡನೆ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಭೇದಾಭೇದಗಳು ಇರಬಹುದಲ್ಲ ? ಎಂದರೆ ---

ಪ್ರತ್ಯಜ್ಞಾತ್ಮೈಕರೂಪತ್ವಾದಾತ್ಮಾ ನಾನಾತ್ಮತಾಂ ಸ್ವತಃ ||
ಸಹತೇ ನಾಪಿ ಚಾನಾತ್ಮಾ ಸ್ವಾರ್ಥಾದನ್ಯತ್ರ ಸಿದ್ಧತಿ

|| ೨೭೩ ||

ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮವೊಂದೇ ತನ್ನ ಏಕರೂಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆತ್ಮನು ಅನಾತ್ಮರೂಪವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಸಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಮತ್ತು ಅನಾತ್ಮವು ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಆತ್ಮನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಕಡೆ ಸಿದ್ಧಿಸುವುದೂ ಇಲ್ಲ ||

ಅನಾತ್ಮವಸ್ತುನಃ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷತ್ಯಕ್ತಾನ್ಯಾತಿರಿಚ್ಯತೇ ||
ಪರಾಜ್ಞಾನೇತಿ ಚಾಸ್ತತ್ಯಾನಂ ವ್ಯತಿರೇಕಾತ್ಮಕತ್ವತಃ

|| ೨೭೪ ||

ಅನಾತ್ಮ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ತತ್ವವು ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮವೇ, ಈ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸ್ವರೂಪಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿಲ್ಲ. ಪಂಚಸ್ವರೂಪವು ಬಾಹ್ಯಸ್ವರೂಪವು ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸಿಬರಲಾರದು, ಏಕೆಂದರೆ ? ಅಸತ್ಸ್ವರೂಪವಾದ್ದರಿಂದ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು ||

ದುಂದುಭೇರ್ದನ್ಯಮಾನಸ್ಯ ಶಬ್ದವೆಂದು ಅರ್ಥ ಮಾಡಲು ಕಾರಣ.

ದುನ್ದುಭ್ಯನ್ವಿತಶಬ್ದಸ್ಯ ಸರ್ವತ್ರಾವ್ಯಭಿಚಾರತಃ ||
ಷಂಸ್ತ್ರಯತ್ನಾದಿಲಬ್ಧಾತ್ಮವ್ಯಭಿಚಾರಿರವಾತ್ಮಸು

|| ೨೭೫ ||

ದುಂದುಭಿಯಿಲ್ಲದವ ಶಬ್ದವು ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಲ್ಲೂ ಇದ್ದೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಅಂದರೆ ಪುರುಷ ಪ್ರಯತ್ನಾದಿಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಇಲ್ಲದಿರುವ ಶಬ್ದ ವಿಶೇಷಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದೇ ಇರುವುದರಿಂದ 'ದುಂದುಭೇರ್ದನ್ಯ ಮಾನಸ್ಯ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ದುಂದುಭಿ ಶಬ್ದವೆಂದು ಅರ್ಥ ||

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಅವ್ಯಭಿಚಾರಿಯಾಗಿ ದುಂದುಭಿ ಶಬ್ದವು ಹೇಗೆ ? ಇರುವುದು ? ಎಂದರೆ

ಉಚ್ಚನೀಚಾದಿಭೇದೇಷು ಮಿಥಃ ಸ ವ್ಯಭಿಚಾರಿಷು ||
ದುನ್ದುಭಿಧ್ವನಿರೇವೈಕಃ ಸರ್ವತ್ರಾವ್ಯಭಿಚಾರವಾನ್

|| ೨೭೬ ||

ದೊಡ್ಡ ಶಬ್ದ, ಸಣ್ಣ ಶಬ್ದ ಎಂಬುವಂತಿರುವ ಭೇದಗಳು ವ್ಯಭಿಚರಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ದುಂದುಭಿಧ್ವನಿಯೆಂಬುದೊಂದೇ ಒಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಶಬ್ದವು ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಲ್ಲೂ ತಪ್ಪದೇ ಇರುವುದು ||

ದುನ್ದುಭಿಧ್ವನಿಸಾಮಾನ್ಯವ್ಯತಿರೇಕೇಣ ತೇನ ತೇ ||
ನಿರಾತ್ಮಕಾ ನ ಶಕ್ಯಂತೇ ತದ್ವಿಶೇಷಾಃ ಸಮೀಕ್ಷಿತುಮ್

|| ೨೭೭ ||

ಅದರಿಂದ ದುಂದುಭಿ ಶಬ್ದ ಸಾಮಾನ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅದರ ವಿಶೇಷ ಶಬ್ದಗಳು
ಸ್ವರೂಪಶೂನ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ||

ದುನ್ದುಭಿಧ್ವನಿರಿತ್ಯೇತತ್ಕುತೋ ಲಬ್ಧಂ ವಿಶೇಷಣಮ್ ||
ದುನ್ದುಭರ್ಗಹಣೇನೇತಿ ಲಬ್ಧಮೇತದ್ವಿಶೇಷಣಮ್

|| ೨೭೮ ||

ದುಂದುಭಿಧ್ವನಿವೆಂಬ ವಿಶೇಷಣವು ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂದಿತೆಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರೆ ಉತ್ತರ
'ದುಂದುಭೇರ್ಗಹಣೇನ' ಎಂಬುದರಿಂದಲೇ ಈ ವಿಶೇಷಣವು ಸಿಕ್ಕಿತು ||

'ದುಂದುಭೇಸ್ತುಗ್ರಹಣೇನ ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥ.

ದುನ್ದುಭೇಸ್ತು ರವಾ ಏತ ಇತ್ಯೇವಂ ಗ್ರಹಣೇ ಸತಿ ||
ಗೃಹೀತಾಸ್ತದ್ವಿಶೇಷಾಃ ಸ್ವಸ್ತೇಷಾಂ ತಾದಾತ್ಮ್ಯಕಾರಣಾತ್

|| ೨೭೯ ||

ಇವುಗಳು ದುಂದುಭಿಯ ಶಬ್ದಗಳು ಎಂದು ತಿಳಿಯುವಲ್ಲಿ ಅದರ ವಿಶೇಷಗಳೂ ಇಳಿದಂತೆ
ಆಗುವವು, ಏಕೆಂದರೆ ? ಅವುಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ತಾದಾತ್ಮ್ಯ ಸಂಬಂಧವಿದೆಯಾದ ಕಾರಣ
ತಿಳಿಯುವವು ||

ಭೇರ್ಯಾಘಾತಗ್ರಹಾದ್ವಾಪಿ ತದ್ವಿಶೇಷಗ್ರಹೋ ಭವೇತ್ ||
ವೀರಾದಿರಸಸಂಯುಕ್ತೋ ದುನ್ದುಭ್ಯಾಘಾತ ಉಚ್ಯತೇ

|| ೨೮೦ ||

'ದುಂದುಭ್ಯಾಘಾತಸ್ಯ' ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥ --- ಭೇರಿಯನ್ನು ಬಾರಿಸಿದ ಶಬ್ದವನ್ನು
ಗ್ರಹಿಸಿದ್ದರಿಂದಲೂ ಅದರ ವಿಶೇಷಗಳ ಜ್ಞಾನವೂ ವೀರರಸ ಮೊದಲಾದ ರಸಗಳಿಂದ
ಕೂಡಿರುವಂತೆ ಆಗುವುದು, ಅದರಿಂದ ವೀರಾದಿರಸಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ವಿಶೇಷ ಶಬ್ದವೇ
ದುಂದುಭ್ಯಾಘಾತ' ವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು ||

ಈಗ ದಾಷ್ಟಾಂತಿಕವನ್ನು ಹೇಳುವರು ---

ಉಪಲಬ್ಧೋಽಸ್ಮಿ ಸನ್ದುಮ್ಭೋ ಲಮ್ಬೋಽಮೋ ದೇಶಕಾಲವಾನ್ ||
ಪೂರ್ವಪೂರ್ವಾತಿರೇಕೇಣ ನೋತ್ತರೋಽರ್ಧೋಽನುಭೂಯತೇ

|| ೨೮೧ ||

ಘಟವು ತೋರಿತು, ಇದೆ, ಸತ್ತು, ಮತ್ತು ಜೋಲುಬಿದ್ದ ತುಟಿಯಿರುವಂತೆ ಇದೆ, ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿದೆ - ಎಂದು ಹಿಂದೆ ಹಿಂದಿನ ವಿಷಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮುಂದುಮುಂದಿನ ವಿಷಯವು ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ ||

ಈ ಚೈತನ್ಯವು ಸಂಬಂಧಿಸಿಯೆ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುವು ಅದರಲ್ಲಿ ಭ್ರಮದಿಂದ ಆರೋಪಿತವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ, ಅದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿರಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿರಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಚೈತನ್ಯದ ಅಜ್ಞಾನವೆಂಬ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ತೋರುವುದು ||

ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವು ಸಿದ್ಧವಾಗಲು ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನಿಗೆ ಅನಾತ್ಮಕ್ಕೆ ಇರುವಂತೆ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ, (ಅಹಂ ಎಂಬುವ) ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ವರೂಪವೂ ಸಹ ಈ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನಿಗೆ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿಯೆ ಆಗುವುದು ||

--- ಕರ್ತೃತ್ವ ರವಿಕೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದವನು. (ಕರ್ತೃತ್ವ ವಿಶಿಷ್ಟ) ಆತ್ಮನು ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅನಾತ್ಮವನ್ನು ನೋಡುವನೋ, ಅದರಂತೆ ನಿರ್ಮಿಕಾರ ಚೈತನ್ಯ ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳವನಾದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮನು ತನ್ನನ್ನು ನೋಡುವುದಿಲ್ಲ ||

ಅನಾತ್ಮವು ಸಂಘಾತವಾಗಿದ್ದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದ ಹೇಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ತೋರುವುದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಸಂಘಾತಕ್ಕೆ ಸೇರದ ಆತ್ಮನು ಪ್ರತ್ಯಗ್ಸ್ವರೂಪಚೈತನ್ಯ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸ್ವಯಂ ತೋರುವನು ||

ಸರ್ವವೂ ಆತ್ಮಮಾತ್ರನೆ ಯೆಂದು ತೋರುವುದು ಒಂದೇ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಅನೇಕ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ಏತಕ್ಕಾಗಿ ಎಂಬುದನ್ನು ಮುಂದೆ ಹೇಳುವುದು ||

ಒಂದೇ (ಪರಬ್ರಹ್ಮವೆಂಬ) ಮಹಾಸಾಮಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಗಳಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಲಯವಾಗುವುದು ಹೇಗೆ ? ಮತ್ತು ವಿಶೇಷರೂಪವಾಗಿಯೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಹೇಗೆ ? ಲಯ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಅನೇಕ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದು ||

ಮಹಾಸಾಮಾನ್ಯಕ್ಕೆ ದುಂದುಭಿ ಶಬ್ದವೇ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ವಿಶೇಷಕ್ಕೂ ದುಂದುಭ್ಯಾಘಾತ ದೃಷ್ಟಾಂತವೆಂದು ಸಂಮತವಾಗಿದೆ ||

¹ಮಹಾಸಾಮಾನ್ಯವೆಂದು 'ಸಾ ಜಾತಿಃ ಸಾ ಮಹಾಸತ್ತಾ' ಎಂದು ವೈಯಾಕರಣರು ಹೇಳುವಂತೆಯೇ ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ತೋರುವ ಸತ್ ಎಂಬ ವಸ್ತು, ಅದು 'ಸದೇವ ಸೌಮ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಬ್ರಹ್ಮವೇ', 'ಸನ್‌ಘಟಃ' ಸನ್‌ಪಟಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಸರ್ವತ್ರ ಘಟಾಪಟಾದಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸತ್. ಸತ್ ಎಂದು ತೋರುವುದರಿಂದ ಇದೇ ಮಹಾ ಸಾಮಾನ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ.

“ಬಾಹಾನ್ ಶಬ್ದಾನ್” ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಮಾತು ವಿಶೇಷಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿದೆ, ಈ ಬಗೆಯಾಗಿ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ವಿಷಯವು ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮೂರು ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಬಂದಿವೆ^೧

ಅನ್ವಯ ವ್ಯತಿರೇಕಗಳಿಂದಲೂ ಅಥವಾ ಶೂನ್ಯರೂಪದಿಂದಲೂ ಬೇರೆಯೊಂದು ವಸ್ತು ಸದ್ಭುದ್ಧಿಗೆ ತಿಳಿಯುವ ವಸ್ತುವಿಗಿಂತ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ನಿರ್ಣಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ||

ಷಷ್ಟೀ ವಿಭಕ್ತಿಯ ಅರ್ಥವೂ ಸಂಬಂಧ ಸಾಮಾನ್ಯವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ! ಸದ್ಭುವಿಗೆ ಎರಡನೆಯ ವಸ್ತುವೆ ಸಂಬಂಧಿಸುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಇರುವುದಿಲ್ಲ, ಮತ್ತು ನದ್ಭುವಿನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ (ಅದ್ವಿತೀಯತ್ವವೂ ಸರ್ವಸಂಗ ಶೂನ್ಯತೆಯೂ ಇರುವುದೋ, ಹಾಗೆಯೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲಿದೆ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶವಾಗಿರುವ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನಲ್ಲೂ ಇರುವುದು ||)

ದೃಷ್ಟಾಂತಾರ್ಥದ ಉಪಸಂಹಾರ

ಹೇಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯದ ಭೇದರೂಪವಾದ ವಿಶೇಷಗಳಿಗೆ ಅನೇಕ ಸದ್ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಮಹಾಸಾಮಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಲಯವೂ (ಅನ್ವರ್ಭಾವವೂ) ಹಾಗೆಯೆ ನಾಮರೂಪ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ಭಿನ್ನೈಸಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಣರೂಪವಾಗಿಯೂ ಕಂಡಿರುವ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಸ್ಥೂಲ ಮುಂತಾದ ಆಕಾರ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದ ಈ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಲಯ ಏಕೀಭಾವವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು ||

ಸರ್ವಕಾರ್ಯಗಳಿಗೂ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಲಯ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಭಾಷ್ಯಕಾರರ ಸಂಮತಿಯೂ ಇರುವುದು ---

^೧೨೮೮, ೨೮೯ ವಾರ್ತಿಕಗಳ ಸ್ಪಷ್ಟ ವಿವರಣೆ --- ಮಹಾಸಾಮಾನ್ಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಪರಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಗಳಿಗೂ, ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಶೇಷಗಳೆಂಬ ಉಭಯರೂಪಗಳಿಗೂ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಲಯವನ್ನು ಹೇಳಲು ಅನೇಕ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳು ಉಕ್ತವಾಗಿವೆ || ದುಂದುಭಿಯಿಂದ ಹೊರಡುವ ದುಂದುಭಿ ಶಬ್ದ ಸಾಮಾನ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಅದರ ವಿಶೇಷಗಳು ಇಲ್ಲವೆನ್ನುವಂತೆ ಮೂಲಕಾರಣವೂ ಸಹ ಕಾರ್ಯಕಾರಣ ರೂಪವೆರಡೂ ಇಲ್ಲದ ಶುದ್ಧಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿಲ್ಲ, ಮಹಾಸಾಮಾನ್ಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಕಾರಣವಸ್ತುವಿಗೆ ಅದ್ವಿತೀಯ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಲಯವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಒಳಗಿನ ಸಮಾನ್ಯಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ದುಂದುಭಿ ಶಬ್ದಮಾತ್ರವೇ ದೃಷ್ಟಾಂತ, ಇದು ಒಂದನೆಯದು || ದುಂದುಭ್ಯಾಷ್ಯತೆ ಶಬ್ದದಿಂದ ದುಂದುಭಿಯನ್ನು ಬಾರಿಸುವುದರಿಂದ ಹೊರಡುವ ಶಬ್ದಸಾಮಾನ್ಯ ಧರ್ಮದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಆಯಾಯ ವಿಶೇಷ ಶಬ್ದವೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ, ಈ ರೀತಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಶೇಷ ಉಭಯರೂಪವಾದ ಈ ದುಂದುಭ್ಯಾಷ್ಯತೆ ದೃಷ್ಟಾಂತವು ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಶೇಷ ಉಭಯರೂಪವಾದ ಪಂಚಭೂತಗಳಿಗೆ ಮೂಲಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯಾವಸಾನಲಯ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸರಿಹೋಗುವುದು, ಇದು ಎರಡನೆಯ ದೃಷ್ಟಾಂತವು ||

^೨೨೮೯ನೆ ವಾರ್ತಿಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಿಶೇಷಕ್ಕೆ ವಿವರಣೆ --- ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಪಂಚಭೂತಗಳ ಕಾರ್ಯವಾದ ಭೌತಿಕ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಅನ್ಯವೃತ್ತ ಸಾಮಾನ್ಯಭೂತಗಳಲ್ಲೂ ವ್ಯಾವೃತ್ತವಾದ ವಿಶೇಷಭೂತಗಳೂ ಸಮಾಪ್ತಿಯೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಬಾಹ್ಯ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ, ಹೊರಗಿನ ಶಬ್ದಗಳು ಶಬ್ದತ್ವವೆಂಬ ಒಳಗಿನ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮತ್ತು ವಿಶೇಷಗಳಲ್ಲಿ ಲಯವಾಗುತ್ತವೆ || ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಮೂಲ ಕಾರಣಕ್ಕೆ ಅದ್ವಿತೀಯ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಲಯ, ಪಂಚಭೂತಗಳಿಗೆ ಕಾರಣದಲ್ಲೂ, ಭೌತಿಕವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಆ ಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ಲಯ ಸಮಾಪ್ತಿಯೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮೂರು ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ||

ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆ, ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಕತ್ವ ಎಂಬುವುಗಳನ್ನು ಿಪೃಥ್ವಿಯಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ ಉತ್ತರೋತ್ತರ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನ ಪರ್ಯಂತರವಾಗಿ ಹಿಂದಿ ಹಿಂದಿನ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಾ ನಾವು ತಿಳಿಯಬೇಕು ।

ಛಾಂದೋಗ್ಯ ಶ್ರುತಿ ಸಂಮತಿಯೂ ಇದೆ ----

ನಾಮಾದಿ ತತ್ವಗಳು ಪ್ರಾಣಪರ್ಯಂತ ಇರುವವು ಎಲ್ಲವೂ ಅದ್ವಿತೀಯನಾದ ಕೇವಲ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿ ಹಿಂದಿನ ವಸ್ತುವನ್ನು ಬಿಡುತ್ತ ಬರಲು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಲಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ ॥

ದುಂದುಭಿ, ಶಂಖ, ವೀಣಾ ಧ್ವನಿಗಳೆಂಬ ಮೂರು ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳನ್ನು ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಸ್ಥಿತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದೆ. ಮಹಾಸಾಮಾನ್ಯದಲ್ಲಿ (ಸರ್ವವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ) ಸದ್ವಸ್ತು ವಿಶೇಷಗಳಿಗೆ ಲಯವಿರುವಂತೆ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಅನಾತ್ಮವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ಸ್ವತಃ ಲಯವಿದೆಯೆಂದಾಯಿತು ॥

ಪ್ರಪಂಚ ಸ್ಥಿತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಏಕಾತ್ಮರೂಪವನ್ನು ಹೇಗೆ ಸ್ವರಸವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಿದೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಿನ್ಯಾಯದಿಂದ ಅದರ ಉತ್ಪತ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲೂ ಏಕಾತ್ಮರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ ॥

ಬೃ - ಅ. ೨, ಬ್ರಾ. ೪, ಕಂಡಿಕೆ ೧೦

ವಾರ್ತಿಕ

ಹೊಗೆ, ಜ್ವಾಲೆ, ಕಿಡಿಗಳೇ ಮೊದಲಾದವು ವಿಂಗಡವಾಗಿ ತೋರುವುದಕ್ಕೆ (ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ) ಮೊದಲು ಹೇಗೆ ಬೆಂಕಿಯೇ ಆಗಿದ್ದವೋ, ಹೊಗೆ ಮೊದಲಾದ ಭೇದವೊಂದೂ ಕಾಣುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೋ - ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರಾಣಗಳು ಲೋಕಗಳು ಇವೇ ಮೊದಲಾದವೂ ಸಹ ಈ ಅನಾತ್ಮವಸ್ತುಗಳು ವಿಂಗಡವಾಗಿ (ಹುಟ್ಟುವ) ತೋರುವ ಮೊದಲು ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳಿಲ್ಲದೆ ಭೇದವೇ ಇಲ್ಲದೆ ಅಪರಿಚ್ಛಿನ್ನವಾದ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮವೊಂದೇ ಆಗಿದ್ದಿತು ॥

“ಯತ್ ಕಾರ್ಯಂ ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನಂ ಸ್ಥೂಲಂ ಕಾರಣೇನಾ ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನೇನ ಸೂಕ್ಷ್ಮೇಣ ವ್ಯಾಪ್ತನ್ ಮಿತಿದೃಷ್ಟಂ, ಯಥಾ ಪೃಥಿವೀ, ಅದ್ಧಿಃ, ತಥಾ ಪೂರ್ವಂ ಪೂರ್ವ ಉತ್ತರೋಪರೇಣ ವ್ಯಾಪಿನಾಭವಿತವ್ಯ ಮಿತ್ಯೇಷ ಆ ಸರ್ವಾಸ್ತರಾದಾತ್ಮನಃ ಪ್ರತ್ಯರ್ಥಃ” ಎಂದು ಬೃ (೩-೬-೬) ಗಾರ್ಗಿಪ್ರಶ್ನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಭಾಷ್ಯವೇ ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರ. ಪೃಥಿವಿ, ಅಷ್ಟು, ತೇಜಸ್ಸು, ವಾಯು, ಆಕಾಶ ಅವ್ಯಕ್ತ ಮಾಯೆ, ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂಬುವಲ್ಲಿ ಪೃಥಿವಿಗಿಂತ ಅಪ್ಪು, ಅಪ್ಪಿಗಿಂತ ತೇಜಸು, ಅದಕ್ಕಿಂತ ವಾಯು, ವಾಯುವಿಗಿಂತ ಆಕಾಶ, ಅದಕ್ಕಿಂತ ಮಾಯೆ, ಅದಕ್ಕಿಂತ ಬ್ರಹ್ಮ ಹೀಗೆ ಪೂರ್ವ ಪೂರ್ವಕಾರ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದೆ ಹಿಂದಿನ ಕಾರಣವು ಸೂಕ್ಷ್ಮವೂ ವ್ಯಾಪಕವೂ ಆಗಿದ್ದು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ವ್ಯಾಪಕ ಮತ್ತು ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವೆಂಬುದು ಬ್ರಹ್ಮ ಅಥವಾ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂಬುದು ಆಗುವುದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

“ಇಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯವೆಂದರೆ ಮೂರು ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳೆ.

ಶಂಕೆ --- ಒಂದೇ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವ ವಿಶೇಷ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಒಂದೇ ಜಾತಿಯಾದ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಏಕತ್ವವು ಕಂಡಿದೆ, ಆದರೆ ಭಿನ್ನವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಭಿನ್ನಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ಏಕತ್ವವು ಕಂಡಿಲ್ಲವೆಂದು ಶಂಕೆಯುಂಟಾದರೆ ---

ಸಮಾಧಾನ ---

ಧೂಮ ಮುಂತಾದ ಭಿನ್ನಜಾತಿಯ ಭಿನ್ನವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಏಕತ್ವವಿರುವುದೋ, ಹಾಗೆಯೇ ನಾಮ, ರೂಪ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವ ಈ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೂ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಏಕತ್ವವು ಇರುವುದು ||

ನಾಮ ರೂಪಾದಿಗಳಲ್ಲೂ ಭೇದವು ವಸ್ತುತಃ ಇರುವುದಿಲ್ಲ, ಹೇಗೆಂದರೆ.

ಅಥವಾ ಜ್ಞಾನವು ಸಮಾನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಭೇದವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ, ಕಾರ್ಯ-ಕಾರಣಗಳೆರಡರ ತತ್ವವು ವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿಲ್ಲ (ಚೈತನ್ಯವು ಸಮಾನವೇ ಆಗಿದೆ)

ಸ್ವಯಾಯವಾದ ಫಲ ಮತ್ತು ಸಾಧನ, ಯತ್ನ ಈ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸದೆ ಈ ಬೆಂಕಿಯು ಧೂಮ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಸೃಷ್ಟಿಸುವದೋ ಅದರಂತೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾತ್ಮನಾದ ಈಶ್ವರನೂ ಸಹ ಪ್ರಾಣಾದಿ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಏನೋಂದು ಅಪೇಕ್ಷಿಸದೆ ಸೃಷ್ಟಿಸುವನು ||

ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಆತ್ಮನನ್ನು ಶ್ರವಣ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಲ್ಲಿ ಈ ಅಶಂಕೆ ಮಾಡುವುದು ? ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಆತ್ಮನನ್ನು ಶ್ರವಣ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಸರಿಯಲ್ಲ, ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ, ಶಬ್ದವು ಶ್ರವಣಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಬರುವುದರಿಂದ ಘಟಾದಿಗಳಂತೆ ಅನಿತ್ಯವಾಗುವುದು ||

ಈ ಶಂಕೆಯ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ 'ಅಸ್ಯಮಹತೋಭೂತಸ್ಯ ನಿಶ್ಚಲತ ಮೇತದ್ ಯದ್ಭಗ್ವೇದೋ ಯಜುರ್ವೇದ... ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ನಿಃಶ್ವಾಸಶ್ರುತಿಯ ಉದಾಹರಣೆಯ ಬಂದಿರುವುದು, ಪ್ರಯತ್ನವೇ ಇಲ್ಲದೆ ಹೊರಟ ವೇದವು^೧ ಆಕಾಶ ವೇದವು ಹುಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಅನಿತ್ಯವಾಗುವುದು, ಅದರಿಂದ ಅಪೇಕ್ಷವಾದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಇದಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಸಿದ್ಧಿಸುವುದು ? ಎಂದರೆ ---

^೧ಪರಮಾತ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದರೆ ಸ್ವಾರ್ಥವಾಗಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಫಲ ವ್ರತನಿಗೆ ಇರಬೇಕು, ಮತ್ತು ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ತಕ್ಕ ಹೊರಗಿನ ಸಾಧನಗಳೂ ಬೇಕು. ಸಹಾಯ ಸಂಪತ್ತಿಯೂ ಬೇಕು, ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವನಿಗೆ ನಿಷ್ಫಲ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯುಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಮತ್ತು ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡುವವನಿಗೆ ಯಾವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲೂ ಕಾರಣತ್ವ ಕರ್ತೃತ್ವ ನಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇರುವುದು ಕಂಡಿಲ್ಲ, ನಿತ್ಯತೃಪ್ತನಾದ ಪರಮೇಶ್ವರನಿಗೆ ಸಹಾಯವೂ ಇಲ್ಲ, ತನಗೆ ಒಂದು ಬೇಕೂ ಇಲ್ಲ, ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಪ್ರಯತ್ನವೂ ಇಲ್ಲ, ಹೀಗಿರುವಾಗ ವೇದಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡಿದನು ? ಎಂದು ಕೆಲವೇ ವಾದಿಗಳು ಪ್ರಶ್ನಿಸುವರು, ಅವರ ಮತವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಲು "ಸ್ವಾರ್ಥಸಾಧನ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾರ್ತಿಕವು ಬಂದಿರುವುದು"

^೨ಇಲ್ಲಿ ವಾಪೀಕೂಪ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಆಕಾಶವು ಮೊದಲ ಒಳಗೆ ಇದ್ದು ವಾಪೀಕೂಪಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ನಂತರ ಅಂದರೆ ಮಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತಿಹಾಕಿದ ನಂತರವೇ ಹೇಗೆ ಪ್ರಯತ್ನವಿಲ್ಲದೆ ತೋರುವುದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಸ್ವತಃ ಚೈತನ್ಯರೂಪದಿಂದ ನಿತ್ಯವೇ ಆಗಿದ್ದು ಆಮೇಲೆ ವೇದರೂಪದಲ್ಲಿ ತೋರುವುದೆಂದು ವೇದವು ನಿತ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಇದೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು.

ವೇದವು^೧ ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಲ್ಲದ್ದರಿಂದಲೂ ಇದ್ದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದರೂ ಜ್ಞಾನದಂತೆ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಬಂದ ಜ್ಞಾನದಂತೆ ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಮಾಣ್ಯವೆಂಬುದು ಹೊಂದಿರುವುದು ||

ಎಲ್ಲಾ ವಿಧದಲ್ಲೂ ಅನುಷ್ಠೇಯವಾಗಿಯೂ ಜ್ಞೇಯವಾಗಿಯೂ ಎಲ್ಲಾ ರೀತಿಯಲ್ಲೂ ಯಾವುದು ಈ ಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆಯೋ ಅದನ್ನು ನಾವು ಶ್ರೇಯಸ್ಸು ಆಗಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯಿರುವವನು ನಂಬತಕ್ಕದ್ದು, ^೨ಸೂರ್ಯ ಪ್ರಕಾಶದಂತೆ ಈ ವೇದಶಬ್ದ ನಿತ್ಯ, ಕೃತಕವಲ್ಲ ||

ಮನುಷ್ಯತ್ವಾದಿ ದೇಹಾಭಿಮಾನವುಳ್ಳ ಮಾನವನನ್ನು ಕುರಿತು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ನೀನೆಂದು ಜ್ಞಾನದ ಮೂಲಕ ತಾನೇ ತನ್ನನ್ನು ಅರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿ, ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಜಗತ್ತನ್ನು (ಜ್ಞಾನದ ಮೂಲಕ) ಕುಡಿದು - ಅಂದರೆ ಇಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡಿ, ಸ್ವರೂಪವಾದ ಬ್ರಹ್ಮರೂಪದಿಂದಲೇ ಶ್ರುತಿಯು ಉಳಿಯುತ್ತದೆ ||

ಈಗ 'ಸಯಥಾ ಅದ್ರ್ಯಧಾಗ್ನೇಃ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಉಪಾಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ---

'ಇದಂ ಸರ್ವಂ ಯದಯಮಾತ್ಮಾ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಮಾಣ್ಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಲ್ಲಿ ವೇದದ ಅಪ್ರಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು ಮುಂದಿನ 'ಸ ಯಥಾ ಇತ್ಯಾದಿ' ಆಗಮವು ಬಂದಿರುವುದು ||

ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಮಾಣ್ಯವೆಂಬುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ, ಆ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಮಯವಾದ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಪುರುಷಾರ್ಥವು ಪೂರ್ಣಗೊಂಡಿದೆಯಾದ್ದರಿಂದ

^೧ವೇದವು ಹುಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಅನಿತ್ಯವಾಯಿತೆಂದು ಪೌರುಷೇಯ ವಾಕ್ಯದಂತೆ ಇತರ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಇದಕ್ಕೆ ಹೇಳಬೇಕಾಗುವುದೆಂಬ ಶಂಕೆಗೆ ಪರಿಹಾರವಾಗಿ ಈ ೩೦೬ ನೆ ವರ್ತಿಕದ ಬಂದಿದೆ, ಪರಿಹಾರದ ವಿವರವನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬಹುದು, ನಿತ್ಯತ್ವವು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಲ್ಲ, ಆಕಾಶನಿತ್ಯವಾದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಲ್ಲ, ಹಾಗೂ ಅನಿತ್ಯತ್ವವು ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಲ್ಲ ಚಕ್ಷುರಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಅನಿತ್ಯವಾದರೂ ಅಪ್ರಮಾಣ್ಯವಲ್ಲ, ಅದರಿಂದ ಅಜ್ಞಾತವಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವಾದರಿಂದಲೇ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದು. ಇದು ವೇದ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅಜ್ಞಾತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದು, ಪೌರುಷೇಯ ವಾಕ್ಯವಾದ ಭರತಾದಿಗಳಂತೆ ವೇದವಲ್ಲ, ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳ ಸಂಬಂಧವು ಸಂಕೇತದಿಂದ ಆಗುವುದರಿಂದ ಈ ಪದಕ್ಕೆ ಈ ಅರ್ಥವೇ ಎಂದು ಸಂಕೇತ ಮಾಡುವ ಪುರುಷನ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿಯೇ ವೇದವೂ ಬೋಧಕವಾಗಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುವಲ್ಲಿ, ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೇ ಎಂದು ಶಂಕಿಸಿಹೇಳಬಾರದು, ಏಕೆಂದರೆ - ವೇದವು ಈಶ್ವರನಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದರೂ ಕಾಳಿದಾಸನ ಕಾವ್ಯದಂತೆ ಮೊದಲು ಅದರ ಅರ್ಥ ಇತ್ಯಾದಿ ಜ್ಞಾನವಿದ್ದು ಅನಂತರ ಆದದ್ದೆಂದು ಹೇಳುವುದಲ್ಲ, ಈಶ್ವರನ ಜ್ಞಾನವಿದ್ದರೂ ವೇದಾರ್ಥದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿ ಇತರ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ವೇದದ ರಚನೆಗೆ ಅದರಂತೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿಲ್ಲ, ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ? ನಾವು ಉಸಿರು ಬಿಡುವಂತೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಯತ್ನವೇ ಇಲ್ಲದೆ ಈಶ್ವರನ ನಿಶ್ಚಾಸದಂತೆ ಹೊರಗೆ ಬಂದಿತೆಂದು ವೇದವೇ ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಕಾವ್ಯಗಳಂತೆ ಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ರಚಿತವಾದದ್ದಲ್ಲ, ಅದರಿಂದ ವೇದದಂತೆ ವೇದಾರ್ಥ ಸಂಬಂಧವೂ ಮೊದಲೇ ಅವ್ಯಕ್ತವಾಗಿ ಶಕ್ತಿರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಹೊರಗೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಯಿತು, ಅದರಿಂದ ವೇದವು ಸಾಂಕೇತಿಕವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿಗಳಂತೆ ಸ್ವತಃ ಪ್ರಮಾಣವೇ, ಬುದ್ಧಾದಿಗಳ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹುಟ್ಟು ಜ್ಞಾನದಂತೆ ವೇದವು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಲಾರದು, ವೇದವು ನಿತ್ಯವಾದದ್ದರಿಂದಲೇ ಸ್ವತಃ ನಿರಪೇಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುವುದು ||

ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಮಾಣ್ಯವಿಲ್ಲ, ಒಂದು ವೇಳೆ ತತ್ವವು ತಿಳಿದ ಮೇಲೆ ಅದು ಮಿಥ್ಯೆ ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದರೆ - ಇದರಂತೆ ಎಲ್ಲಾ ಉಪಾಯ ಸಾಧನಗಳೂ (ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳೂ) ಅದರಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ ವಸ್ತುವು ನಿರ್ಣಯವಾದೊಡನೆ ಉಪಾಯವಾಗದೆ ಹೋಗುವುದು ಸಂಮತವೆ, ತನ್ನಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ ವಿಷಯವು ನಿರ್ಣಯವಾದಲ್ಲಿ ಉಪಾಯಗಳಿಗೆ ಉಪಾಯತ್ವವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ, ಮತ್ತು 'ಸರ್ವಮಾತ್ಮೈವ' ಎಂಬುದು 'ಉತ್ಸರ್ಗಕ್ಕೆ' ಸಯಥಾ ಎಂಬುದು ಅಪವಾದವೆಂದು ಸರಿಯಲ್ಲ, 'ಇಮೇ ವೇದಾಃ' ಎಂದು ನೇರಾ ವೇದವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು "ಇದಂ ಸರ್ವಂ ಯದಯಮಾತ್ಮ" ^೧ಆರನೆ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಆ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಅಪವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ||

ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ವೇದವು ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿಲ್ಲವಾದರೆ ಬಾಲಕನ ಮಾತಿನಂತೆ ಅಪ್ರಮಾಣಿಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆ ? --- ಎಂದರೆ

ಬಾಲಕನ ಮಾತಿನಂತೆಯೂ ಹುಚ್ಚನ ಮಾತಿನಂತೆಯೂ ವೇದವೆಂದು ನಾನು ಆದರದಿಂದ ದೂಷಣವನ್ನು ಹೇಳಲು ನಾಚಿಕೆ ಪಡುತ್ತೇನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ? ಅನೇಕ ಸಲ ಇದರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿರುವಾಗ ಪುನಃ ಹೇಳದೆ ಸುಮ್ಮನಾಗಿರುವುದು ||

"ಯದ್ಯಗ್ವೇದೋ ಯಜುರ್ವೇದ" ಇತ್ಯಾದಿ ಮಂತ್ರದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ---

ಋಗ್ವೇದ ಮೊದಲಾದ ಪದಗಳಿಂದ ಋಕ್, ಯಜುಸ್ಸು, ನಾಮರೂಪವಾದ ಮಂತ್ರಗಳು ಅರ್ಥವಾಗಿರಿಸಿ: ಎಂಬುದೂ ಸಹ ಅರ್ಥವರ್ಣ ಮಂತ್ರಗಳೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗಿವೆ. ಅವು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಭಾಗ ಉದ್ಧರಿಸಿದವುಗಳು, ಇತಿಹಾಸ ಮೊದಲಾದ ಭೇದಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನವಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳದ್ದು ಆದರೆ ಭಾರತ ರಾಮಾಯಣಾದಿ ಇತಿಹಾಸಗಳು ಮೊದಲಾದವು ಇಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಹ್ಯವಲ್ಲ ||

ನಾನು ಪ್ರಪಂಚ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನೇ ಏತಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದ್ದು ?

ನಾಮಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದಲೇ ಅದರ ಅರ್ಥವಾದ ರೂಪ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದ ಹಾಗೆಯೇ ಆಯಿತೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು, ಅದು ಹೇಗೆ ? ಎಂದರೆ ಅರ್ಥವೇ ಇಲ್ಲದೆ ಅದನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಶಬ್ದ (ನಾಮ)ವೆಂಬುದು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ||

೧

^೧ಉತ್ಸರ್ಗವೆಂದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರ, ಅಪವಾದವೆಂದರೆ ವಿಶೇಷಶಾಸ್ತ್ರ, ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ 'ಇದಂ ಸರ್ವಂ ಯದಯಮಾತ್ಮಾ ಎಂಬುದು ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವೂ ಆತ್ಮವೇ, ಅದಕ್ಕೆ ಬೇರೆಯಾಗಿಲ್ಲ, ಸತ್ಯವಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ ಈ ಶಾಸ್ತ್ರ ಸಾಮಾನ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರವಾಗಿರಲಿ, 'ಸ ಯಥಾಽರ್ಥಾಧ್ಯಕ್ಷಾಧ್ಯಕ್ಷೇ' ಎಂಬುವುದು ವೇದಗಳ ಸೃಷ್ಟಿವಾಕ್ಯವೆಂದಾದ್ದರಿಂದ ಸತ್ಯವಾಗಿಯೇ ವೇದಗಳು ಹುಟ್ಟಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುವ ಈ ಶಾಸ್ತ್ರವು ಅಪವಾದ ಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಶೇಷ ಶಾಸ್ತ್ರವಾಗಿರಲಿ, ಅದರಿಂದ ವೇದಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಪ್ರಪಂಚವೆಲ್ಲ ಮಿಥ್ಯೆಯೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಷ್ಟೆ, ಅವಗ ವೇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಬರುವುದೆಂದು ಶಂಕಿಸಿ ವಾರ್ತಿಕದಲ್ಲಿ ಖಂಡಿಸಿದೆ, ಉತ್ಸರ್ಗಕ್ಕೆ ಅಪವಾದವಾಗಿ ಇದನ್ನು 'ಸ ಯಥಾ ಇತ್ಯಾದಿಯನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.' ^೨ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ ಮೃತೇಯೀ ಸಂವಾದದಲ್ಲಿ ಪುನಃ "" ಎಂದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕ್ಷತ್ರಿಯಾದಿಗಳಂತೆ ವೇದಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹೇಳಿ ಎಲ್ಲವೂ ಮಿಥ್ಯೆಯೆಂದು ಹೇಳಿರುವಾಗ 'ಸ ಯಥಾ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೃಷ್ಟಿವಾಕ್ಯವು ಅಪವಾದ ಶಾಸ್ತ್ರವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ವಾರ್ತಿಕ ವಿವರಾರ್ಥವು ||

ಭಾಷ್ಯಾನುಸಾರವಾಗಿ. ಯಾದೃಗ್ವೇದ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾಯಿತು. ಈಗ ಅದಕ್ಕೆ ಬೇರೊಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವರು ---

ಮಂತ್ರ-ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳೆರಡೂ ವೇದದ ಹೆಸರಾಗಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದ ಋಗ್ವೇದಾದಿ ವಚನದಿಂದ ಮಂತ್ರ ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳೆರಡನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಲೋಕದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಂತೆ ಇತಿಹಾಸ ಪುರಾಣ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಇತಿಹಾಸ ಪುರಾಣಾದಿ ಪದಗಳಿಂದ ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು. ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ಲೋಕರೂಢಿಯನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದು ನ್ಯಾಯವಲ್ಲ ||

ಇದಕ್ಕೆ ಗಮಕವಾದ ಲಿಂಗವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ---

ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಪುರಾಣಗಳಿಂದ ವೇದವನ್ನು ಪೋಷಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂಬುದೇ ಮೊದಲಾಗಿ ಮನವೂ ಹೇಳಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಹೇಗೆ ? ಬಿಡುವುದಕ್ಕೆ ಆಗುತ್ತದೆ ?

ಇತಿಹಾಸ ಪುರಾಣಾದಿಗಳಿಗೆ ವೇದ ಮೂಲಕತ್ವವಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಇರುವುದು, ಬೇರೆ ರೀತಿಯಾಗಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸರಿಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ವೇದವಚನಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಯಾವ ಮಾತು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೂ, ಬುದ್ಧನ ವಾಕ್ಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳಂತೆ ಶ್ರುತಿ ವಿರೋಧವಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಬಿಡತಕ್ಕದ್ದೇ ||

ಈಶ್ವರನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮತ್ತೊಬ್ಬನೂ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಿದ್ದಾನೆಂಬುದನ್ನು ಇತಿಹಾಸ ಪುರಾಣಾದಿಗಳು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ; ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ? ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ವಸ್ತುವು ಹುಟ್ಟಿದ್ದು. ಅದರಿಂದ ||

ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮವೇ ವ್ಯಾಸಾದಿರೂಪದಿಂದ ಪುರಾಣಾದಿ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರನವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಯಾವುದಕ್ಕೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ನಿರ್ಣಯವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದರ ಕಾರ್ಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿದ್ದ ವ್ಯಾಸಾದಿಗಳ ಪುರಾಣಾದಿ ಕರ್ತೃತ್ವ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ಅದೇ ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಕಾರಣವೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದೆ^೧ ||

ವ್ಯಾಸಾದಿರೂಪದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಪುರಾಣಾದಿ ಕಾರ್ಯಕರ್ತೃ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ದೃಷ್ಟಾಂತ ---

ಅಂಕುರ ಮೊದಲಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಬೀಜವು ಹೇಗೆ ಕಾರಣವೆಂಬುದು ಸಂಮತವಾಗಿದೆಯೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಬೀಜವೇ ಅಂಕುರಾದಿ ರೂಪದಲ್ಲಿ ವೃಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದು.

^೧“ ಎಂದು ಸ್ಮೃತಿಯು ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದೆ, ಅರ್ಥ :- ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಯಾರುತಾನೆ ಮಹಾಭಾರತವನ್ನು ಮಾಡಬಲ್ಲರು ? ಎಂದು ||

ಮೊದಲು, ಕೊನೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೀಜವೇ ಕಾರಣವೆಂದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿರುವುದು, ಅದರಿಂದ ಅವುಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲೂ (ಪತ್ರ, ಕಾಂಡ, ಸ್ತಂಭ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲೂ) ಬೀಜವೇ ಕಾರಣವಾಗಿದಲ್ಲಿ ಏನು ದೋಷ ? ॥

ವೇದಾರ್ಥಜ್ಞಾನ ಮೂಲಕವಾದ್ದರಿಂದ ಇತಿಹಾಸಾದಿಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ ಎಂದರೆ ---

ವೇದ^೧ವೆಂದ ಮಾತಿನಿಂದಲೇ ವೇದವು ನಂಬತಕ್ಕ ಅರ್ಥವುಳ್ಳದ್ದೆಂಬುದು ಇಲ್ಲ ಸಂಮತವಲ್ಲ ಆದರೆ ಪ್ರಮಾಣತೆಯ ಕಾರಣಗಳು ವೇದಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ನಂಬತಕ್ಕ ವಿಷಯವುಳ್ಳದ್ದು ॥

ವೇದವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಬೇರೆ ಪ್ರಮಾಣಗಳ ಅವಲಂಬನೆಯಿಂದ ಇರುವುದಿಲ್ಲ, ಇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳಿಗೂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿರುವುದೂ ಸಹ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ (ಅಂದರೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕಾರಣಗಳು ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದಲೇ) ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು ॥

“ಸಂಯಥಾ ಸರ್ವಾಸಾಮಾ” ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಮುಂದಿನ ಶ್ರುತಿಗೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ

ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿ ಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ವಸ್ತು ಬೇರೆಯಾಗಿರುವುದು ಸಂಭಾವಿತವಲ್ಲವೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರಳಯದಲ್ಲೂ ಹೀಗೆಯೇ ಎಂದು ಮುಂದೆ ಹೇಳುವುದು.

ಬೃ - ೧ - ೪ - ಕಂ - ೧೧

ಭಿನ್ನವಾದ ಹೆಸರು ಆಕಾರವಿರುವ ನದಿಗಳಿಗೆ ಸಮುದ್ರವು ಹೇಗೆ ಒಂದೇ ಆದ ನಾಮರೂಪವುಳ್ಳದಾಗಿದ್ದು ಏಕಾಯನ - ಪ್ರಳಯಸ್ಥಾನವಾಗಿದೆಯೋ, ಅಂದರೆ ಏಕತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದುವ ಸ್ಥಾನವಾಗಿದೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ

^೧ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ --- ನಿಶ್ಚಯವೆಂದು ವೇದಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನ ಉಸಿರೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿಲ್ಲವೆಂದ ಕಾರಣ ವೇದವು ನಿರಪೇಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಣ, ಸ್ವತಂತ್ರ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ, ಆದರೆ ಪುರಾಣಾದಿಗಳು ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಸಾಪೇಕ್ಷವೆಂದು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ನಾವು ಹೇಳಬಾರದು, ವೇದಗಳಿಗೂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ನಿಶ್ಚಯವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧಿಸಿಲ್ಲ, ಆದರೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಪ್ರಮಾಣಾಂತರದಿಂದ ಜ್ಞಾತಾರ್ಥವೂ, ಬಾಧಿತಾರ್ಥವೂ, ನಿಷ್ಪಲತೆಯೂ ಇವು ಯಾವದೂ ಇಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಹೇಳುವುದು, ಇದೇ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. ಈ ದೋಷಗಳು ಭರತಾದಿ ಇತಿಹಾಸ-ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದಲೂ ಶ್ರುತಿಗೆ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದಲೂ ಅವಿರುದ್ಧಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸಾದಿಗಳೂ ಪ್ರಮಾಣಗಳೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ॥

“ಏವಂ ಸರ್ವೇಷಾಂವೇದಾನಾಂ ವಾಗೇಕಾಯನಮ್” ಎಂಬುವ ದಾಷ್ಟಾಂತಿಕವುಅನ್ನು ಈಗ ಮುಂದೆ ಭರ್ತ್ಯ ಪ್ರಪಂಚರ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವಾಗಿಟ್ಟು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾರೆ ---

ಿಸ್ವರ್ಶ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳ ಭಿನ್ನಭಿನ್ನ ಜ್ಞಾನಗಳಿಗೆ ತ್ವಗಿಂದ್ರಿಯ ಮೊದಲಾದವು ಒಂದೇ ಆಗಿ ಲಯವಾಗುವ ಸ್ಥಾನವು, ಹಾಗೆಯೇ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತ್ವಗಿಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳು ಲಯವಾಗುವುದು, ಅದರಂತೆಯೇ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಲಯ, ಹಾಗೆಯೇ ಭೋಗವನ್ನು ಕೊಡುವ ಕರ್ಮವು ಕ್ಷಯಿಸುವುದರಿಂದ ಬುದ್ಧಿಯು ಮೂಲ ಕಾರಣ (ಅವ್ಯಾಕೃತ)ವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವುದು, ಇದು ಸರ್ವಸಾಧಾರಣವಾದ ಪ್ರಳಯವು, ಇದು ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಲ್ಲ, (ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಆಗುವುದಲ್ಲ) ॥

ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕ ಲಯವೆಂದರೆ ಯಾವದು ? ಎಂದರೆ ---

ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಳಯವೆಂಬುದು ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಾದದ್ದು ಹೇಗೆಂದರೆ ! ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನ ನಿಜಸ್ವರೂಪಜ್ಞಾನವು ವಸ್ತುಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಆಗುವುದರಿಂದ ಅಜ್ಞಾನವು ನಾಶವಾಗುವದು, ಅದರಿಂದ ಅಜ್ಞಾನಮೂಲಕವಾದ ಸಕಲ ಜಗತ್ತಿಗೂ ನಿರ್ಬಿಜವಾಗಿ ಆಗುವ ನಾಶವಿದು ॥

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ದೃಷ್ಟಾಂತಾರ್ಥವನ್ನು ಈ ಮುಂದೆ ವಿವರಿಸುವರು

ಹೇಗೆ ಎಲ್ಲಾ ನದಿಗಳಿಗೂ ಸಮುದ್ರವು ಒಂದೇ ಲಯಸ್ಥಾನವೆಂಬುವ ಹಾಗೆ ತ್ವಗಿಂದ್ರಿಯತ್ತೆ ಗೋಚರಿಸುವ ಸ್ವರ್ಶಗಳಿಗೆ ತ್ವಗಿಂದ್ರಿಯವೇ ಏಕಲಯ ಸ್ಥಾನವು ॥

ಸ್ವರ್ಶವೆಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ತ್ವಗಿಂದ್ರಿಯದಿಂದ ಗ್ರಹಿಸುವ ವಿಷಯವು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು, ಹಾಗೆಯೇ ಗಂಧ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದದಿಂದ ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯ ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ವಿಷಯವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ॥

ಈಗ ಪಂಚಭೂತಗಳಿಗೆ ಲಯವನ್ನು ಹೇಳಲು ಅವುಗಳ ಪೂರ್ವಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವರು ---

ಿಇಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಾಂತಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಅರ್ಥಜ್ಞಾನಗಳಿಗೆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಲಯ ಸ್ಥಾನಗಳು, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಥ ಜ್ಞಾನಗಳಿಗೆ ಲಯವಾಗುವಂತೆ ಅವುಗಳಿಗೂ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಲಯ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳಂತೆ ಸಂಕಲ್ಪ - ವಿಕಲ್ಪ ರೂಪವಾದ ಮನಸ್ಸಿಗೂ, ನಿಶ್ಚಯಾತ್ಮಕವಾದ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಲಯ, ಬುದ್ಧಿಯು ಕೂಡ ತನ್ನ ಪರಿಣಾಮಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಅದೃಷ್ಟಗಳು ಕ್ಷಯಿಸಿದೊಡನೆ ಮೂಲ ಕಾರಣವಾದ ಅವ್ಯಾಕೃತ ಮಾಯಾ ವಿಶಿಷ್ಟ ಚೇತನದಲ್ಲಿ ಲಯವಾಗುವುದು ಏಕವಾಗುವುದು, ಈ ಪ್ರಳಯವು ಸರ್ವಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಆಗುವ ಪ್ರಳಯ ಅಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕ, ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ವಿವರವಾದ ಅರ್ಥ, ಇದು ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲೂ ಪ್ರಕೃತಿಲಯದಲ್ಲೂ ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಸಮಾನವಾಗಿರುವುದು ॥ ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಾದದ್ದು ಮುಂದಿನ ವಾರ್ತಿಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ, ಅದು ಅಸಾಧಾರಣವಾದದ್ದು ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೇ ಆಗುವುದು ॥

ಪೃಥಿವಿಯು ಗಂಧಾದಿ^೧ ವಸ್ತುಗಳ ಸಮುದಾಯರೂಪವು, ಹಾಗೆಯೇ ಜಲವು ರಸ^೨ ಪದಾರ್ಥಪರ್ಯಂತರ ಇರುವ ವಸ್ತುಗಳ ಸಮುದಾಯವು, ಶಬ್ದ, ಸ್ಪರ್ಶ, ರೂಪವೆಂಬುವ ಮೂರು ವಸ್ತುಗಳ ಸಮುದಾಯವೇ ತೇಜಸ್ಸು, ಶಬ್ದಸ್ಪರ್ಶಗಳೆಂಬ ಎರಡು ವಸ್ತುಗಳ ಸಮುದಾಯವೇ ವಾಯು, ಶಬ್ದವೆಂಬ ಒಂದರ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿ ಆಕಾಶವಿರುವುದು.

ಈ ರೀತಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ಪಂಚಭೂತಗಳೆಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸಬೇಕು, ಗಂಧಾರಿಗುಣಗಳು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದೆಂದರೆ. ಮೂರ್ತ, ಅಮೂರ್ತವೆಂಬುವ ಪಂಚಭೂತಗಳು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದೇ ಬೇರೆಯಲ್ಲ ||

ಒಂದು ಸಮುದಾಯಾತ್ಮಕವೆಂದು ಹೇಳಿದ ಪಂಚಭೂತ ವಿಶೇಷಗಳಿಗೆ ಕಾರಣ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿ ಉಳಿಯುವುದೇ ಲಯ, ಬೇರೆಯಲ್ಲ, ಅದರಲ್ಲಿ^೧ ಸ್ಪರ್ಶಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಯುವಿನ ಅಂಶವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಿಸಿದೆ, ಹಾಗೂ ತೇಜಸ್ಸಿನ ಮೂರನೇ ಒಂದು ಭಾಗವೂ ನೀರಿನ ನಾಲ್ಕನೇ ಒಂದು ಭಾಗವೂ, ಪೃಥಿವಿಯ ಅಂಶವು ಐದನೆಯದಾಗಿಯೂ ಸ್ಪರ್ಶದಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಿಸಿದೆ, ಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ಅನ್ಯೋನಭೇದವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವುದು ಹೇಗೆಂದರೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರು ಶಬ್ದಸ್ಪರ್ಶಾದಿ ಗುಣಗಳಿಂದ ಅವುಗಳ ಭೇದವು ಕಾಣುವುದು || ಇದರಂತೆ ಗಂಧಾದಿಗಳಲ್ಲೂ ಮೇಲಿನಂತೆ ಯೋಜಿಸಬೇಕು, ಗುಣಭೇದದಿಂದ ಪಂಚಭೂತಗಳ ಭೇದವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು, ಪೃಥಿವಿಯ ಅಂಶವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ಪರ್ಶವು ಕಲ್ಲಿನ ಸ್ಪರ್ಶವೆಂದೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು, ಜಲಾಂಶವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶೀತವನ್ನೂ ಪಿಚ್ಚಿಲವನ್ನು ಸ್ಪರ್ಶವೆಂದು ಹೇಳುವುದು, ಹಾಗೆಯೇ ತೇಜಸ್ಸಿನ ಅಂಶವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಉಷ್ಣಸ್ಪರ್ಶವೆಂದೂ, ವಾಯುವಿನ ಅಂಶವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮೃದುಸ್ಪರ್ಶವೆಂದೂ ಸ್ಪರ್ಶವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು, ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಗುಣಗಳ ಅವಲಂಬನೆಯಿಂದ ವ್ಯವಹರಿಸಬೇಕು ||

ಸಮಸ್ತ ವಿಕಾರಗಳೂ ಇಲ್ಲದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ತೇಜಸ್ಸು, ಜಲ, ಪೃಥಿವಿ ಮೊದಲಾದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿದೆ, ಅನಂತರ ಸ್ಪರ್ಶ ಮೊದಲಾದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಕಾರಿನ್ಯವನ್ನು (ಸ್ಥಿಲ್ಯವನ್ನು) ಹೊಂದಿರುವುದು ||

‘ಇದು ಸ್ಪರ್ಶ’ ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿದವನು ತ್ವಗಿಂದ್ರಿಯದೊಡನೆ ಅಸ್ಪರ್ಶಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದರಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯುವನು | ಈ ಸ್ಪರ್ಶವಿಶೇಷ ಜ್ಞಾನವೂ ಚೈತನ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ||

ಸ್ಪರ್ಶಾದಿ ವಸ್ತುಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಅಚೇತನವೇ ಆಗಿರುವುದು. ಅದು ಸ್ಪರ್ಶಾದಿಗಳಂತೆ ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕಾಗಿ (ಅಧೀನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ) ಸಾಕ್ಷಿ ಚೇತನದಂತೆ ಸ್ವಾರ್ಥವಲ್ಲ ಸ್ವತಂತ್ರವಲ್ಲ ||

^೧ ಇಲ್ಲಿ ಆದಿಪದದಿಂದ ಶಬ್ದ, ಸ್ಪರ್ಶ, ರೂಪ, ರಸ ಈ ನಾಲ್ಕನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು.

^೨ ಅಂದರೆ ಶಬ್ದ, ಸ್ಪರ್ಶ, ರೂಪ, ರಸವೆಂಬುವ ನಾಲ್ಕರ ಸಮುದಾಯವೆಂದರ್ಥ.

ಿತ್ತಗಿಂದ್ರಿಯದೊಡನೆ ಇದರ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದರಿಂದ ಜ್ಞಾನವು ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಥೂಲ, ಇದಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸಿನೊಡನೆ ಸಂಬಂಧವಾಗಲು ತಾದಾತ್ಮ್ಯವು ಉಂಟಾಗಲು ಅದರಿಂದ ಬುದ್ಧಿಯು ಸ್ವಚ್ಛವೇ ಆಗುವುದು (ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗುವುದು) ||

ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಬುದ್ಧಿಸಂಬಂಧದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತಷ್ಟು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗುವುದು, ಅದು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ರಕ್ತಪರ್ಯಂತರ ವ್ಯಾಪಿಸುವಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೇ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗುವುದು ||

ಬುದ್ಧಿಯು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಚೈತನ್ಯವೆಂಬ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇದರಲ್ಲಿ ದೇಹವು ಕ್ಷಯಿಸುವವರೆಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವುದು, ಆ ಬುದ್ಧಿವೃತ್ತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಚೇತನದಂತೆ ತೋರುವ ಪ್ರಾಣವು ಇರುತ್ತದೆ.

ಕಾರ್ಯಕಾರಣ ಎರಡೂ ಅಲ್ಲದ ಆತ್ಮನಾದರೂ ಆ ಕಾರಣ ವಸ್ತುವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ ಲಯಗೊಳಿಸಿ ನಿಲ್ಲುವುದು || ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದ ಲಯಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನ ಸಂಸಾರವು ಹೇಗಿತ್ತೆಂದರೆ (ಕಂಟಕಾದಿ ಸಮಾಯಿಗೆ) ಯಾವಾಗ ಮುಳ್ಳು ಮುಂತಾದವುಗಳು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ತತ್ತಿದರೆ ವಿಕಾರವು ವುಂಟಾಗುವುದೋ, ಆವಾಗ

ಅಧರ್ಮಾದಿಗಳಿಂದ ದುಃಖವು ವಿಕಾರದ ಮೂಲಕ ಆಗುತ್ತದೆ, ದುಃಖವು ದೇಹದ ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ತನ್ನ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿರುವ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲೂ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ಆ ಸ್ಥಳವು ದೇಹ ಪ್ರದೇಶವು ದುಃಖಗೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲೂ ದುಃಖವು ಆಗುವುದು, ಅ ದುಃಖವನ್ನು ಅನುಭವ ಮಾಡಲು ಬುದ್ಧಿವೃತ್ತಿಯು

ದುಃಖರೂಪವಾಗಿಯೇ ಆಗುವುದು ಪರಿಣಮಿಸುವುದು ||

ಭೋಕ್ತೃ ಮತ್ತು ಭೋಗ್ಯ ಅಂದರೆ ಅನುಭವ ಮಾಡುವವ ಮತ್ತು ಅನುಭವಿಸುವ ವಿಷಯಗಳ ಸಂಬಂಧವು ಆ ಬುದ್ಧಿವೃತ್ತಿಯ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿಯೇ ಈ ಶುದ್ಧಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನಿಗೆ ಬರುವುದು, ಈ

ಿಸ್ವರ್ತಾದಿ ವಿಷಯ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಜ್ಞಾನವು ಬಾಹ್ಯ ವಿಷಯೇಂದ್ರಿಯ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಸ್ಥೂಲವೆನಿಸಿದೆ, ಅದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅತೀವ ಕಠಿನವೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದು, ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ವಿಷಯಗಳೊಂದಿಗೆ ಬಾಹ್ಯೇಂದ್ರಿಯವು ಮನಸ್ಸಿನೊಡನೆ ಏಕವಾದರೆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ವಿಷಯಗಳೂ ತಮ್ಮ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮನೋಮಾತ್ರವಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡರೆ ಸ್ಥೂಲತೆಯು ಹೋಗಿ ಸ್ವಪ್ನದ ಮನಸ್ಸಿನಂತೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗುವುದು, ಇದನ್ನು 'ಸ್ವಚ್ಛೈವ ಧೀಃ' ಯೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದು, ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಮನೋಮಾತ್ರವಾಗಿ ಉಳಿದ ಜ್ಞಾನವು ಬುದ್ಧಿಯೆಂದೇ ಕಾಣಲ್ಪಡಲು ಅದಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗುವುದು, ಏಕೆಂದರೆ ಮನಸ್ಸಿಗಿಂತಲೂ ಬುದ್ಧಿಯು ಹೆಚ್ಚು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಸ್ತು, ಈ ಬುದ್ಧಿಗೂ ಲಯವಿದೆ ಯೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದರೆ --- ಈ ಬುದ್ಧಿಯು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ರಕ್ತಪರ್ಯಂತರ ವ್ಯಾಪಿಸಿಬಿಡುವುದು. ಆವಾಗ ಬುದ್ಧಿಯು ಸಾಮಾನ್ಯವ್ಯಾಪಾರವು ಚೈತನ್ಯವೆಂಬುದೋ ಅಥವಾ ವೀಣವ್ಯಾಪಾರವೆಂಬುದು ಈ ಸ್ಥೂಲದೇಹವು ಕ್ಷಯಿಸುವವರೆಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವುದು, ಚೈತನ್ಯವಿರುವಂತೆ ತೋರುವ ಪ್ರಾಣವಾಯುವು ಆ ಬುದ್ಧಿವೃತ್ತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಕಾರಣಾತ್ಮವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವುದು, ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಎಲ್ಲದಕ್ಕೂ ವ್ಯಾಕೃತವಾದ ಕಾರಣ ತತ್ವದಲ್ಲಿ ಲಯವೆಂಬುದು ಅನುಭವಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ||

ರೀತಿಯಾದ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅಹಂಕಾರ ವೃತ್ತಿಯ ದುಃಖವನ್ನು ಅನುಭವ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಅನುಭವ ಮಾಡುವ ಅವನನ್ನು ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನನಾಗಿ ಮಾಡುವುದು, ಅನುಭವ ಮಾಡುವ ಆತ್ಮನೂ ಆತ್ಮನ ಆಭಾಸವನ್ನು (ಜೀವವೆಂಬುದನ್ನು) ದುಃಖಿಯಾಗಿ ಮಾಡುವನು, ಅಷ್ಟೇವಿನಹ ಬೇರೆಯ ವಿಧದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲ ಹೊರಗಿನ ವಿಕಾರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ದೇಹದಲ್ಲಿ ಅಹಂ ಎಂಬುವ ಮನೋವೃತ್ತಿಯು ಸಂಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲ ||

ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನು ---

(ಇಂದ್ರಿಯ) ವ್ಯಾಪಾರವಿಲ್ಲದೆ ಸ್ವಪ್ನವಾಗಿರುವ ಇಂದ್ರಿಯ, ಮನಸ್ಸು ಬುದ್ಧಿ ಇವುಗಳಿರುವವಾತನಿಗೆ 'ನಾನು' ಎಂಬುವ ವೃತ್ತಿಯು ಕಾಡುವುದಿಲ್ಲ, ಪುತ್ರಾಭಿಮಾನದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ದುಃಖವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ದೇಹದ ಒಂದು ಭಾಗದಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದಿಲ್ಲ ||

ಹಾಗಾದರೆ ಪುತ್ರಾಭಿಮಾನದಿಂದ ಬರುವ ದುಃಖವು ಎಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ---

ಆಯಾಯ ವಸ್ತುವನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನಿಸುವ, ದುಃಖವು ಆಗುವುದು, ಬುದ್ಧಿ ಮೊದಲೊಂದು ವಿಷಯ ಪರ್ಯಂತರ ಈ ಅಭಿಮಾನವು ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಆಗುವುದು ||

ಭರ್ತೃಪ್ರಪಂಚರು ಹೇಳುವಂತೆ ವಿಷಯಗಳಿಗೂ ಜ್ಞಾನಗಳಿಗೂ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಲಯವೆಂಬುದು ಸರಿಯಲ್ಲ - ಏಕೆಂದರೆ ---

ಆದರೆ ಅಸಂಗ - ಮತ್ತು ನಿರ್ವಿಕಾರನಾದ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನಿಗೆ ಅಹಂಕಾರವೃತ್ತಿಯು ಇರುವುದಿಲ್ಲ, ಕಾರ್ಯಪ್ರಪಂಚದ ಲಯವೂ ಸಹ ಕಾರಣದೇಶವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿಲ್ಲ, ಅದರಿಂದ ತ್ವಕ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ತ್ವಗಿಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಉತ್ಪಾದಕನಾದ ಕಾರಣ ಸಾಮಾನ್ಯವು ಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗಿದೆ, ಅದು ಕಾರ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ¹ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಲಯವು ಆಗಲಾರದು ||

ಮಣ್ಣನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಗಡಿಗೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಶರಾವದಲ್ಲಿ ಲಯವಿಲ್ಲ, ಅದರಿಂದ ತ್ವಕ್ ಇತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ತ್ವಗಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಭೂತಗಳನ್ನು ಹೇಳುವವು, ಹೀಗೆಯೆ ಎಲ್ಲಾ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದದ್ದು, ಏಕೆಂದರೆ ಬೇರೆ ಕಡೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ಲಯವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ, ಗಂಧ ಶಬ್ದದಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಪೃಥಿವಿಯನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು ||

¹ ಹಿಂದೆ "ಸ್ವರ್ತಾದಿ ಜ್ಞಾನ ಭೇದಾನಾಮ್" ಇತ್ಯಾದಿ ವಾರ್ತಿಕದಲ್ಲಿ ಭರ್ತೃ ಪ್ರಪಂಚರ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಮಿದ್ಧಾಂಶವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು - ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಲಯವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಸರಿಯಲ್ಲ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳೂ ಹುಟ್ಟಿದ ವಸ್ತುವಾದ್ದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿ ಶಬ್ದ ಸ್ಪರ್ಶಾದಿ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಹೇಗೆ ಲಯ ? ಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಲಯವೆಂಬುದು ಸರ್ವಸಂಮತ, ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಘಟಾಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಲಯವೆಂಬುದು ಕಂಡಿದೆ, ಅದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಇವರು ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಲಯವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಪಂಚಭೂತಗಳ ಕಾರ್ಯವೆಂಬುದು ಶ್ರುತಿ ಸಿದ್ಧಾಂತವಾಗಿದೆ ಯೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಅಥವಾ ಈ ಪೃಥಿವಿಯ ಮತ್ತೊಂದು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಭಾಗವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಗಂಧವು ಅನೇಕ ಬಗೆಯಾಗಿದೆ. ಅದರಿಂದ, ಅದು ಹೇಗೆ ? ಎಂದರೆ -- ಿಗಂಧವು ತೂಕವಾಗಿಯೂ ಪೃಥಿವೀಮಯವಾಗಿರುವುದು, ಅದು ಆನಂದವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತಲೂ ತಣ್ಣಗೂ ಇರುವುದು, ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ? ಜಲ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವುದು. ತೇಜಸ್ಸಿನ ಅಂಶವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುವುದು ಗಂಧವು ಉಗ್ರವಾಗಿರುವುದು, ವಾಯುವೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಗಂಧವೂ ಲಘುವಾಗಿಯೂ ಸೌಮ್ಯವಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು, ಮತ್ತು ಆಕಾಶಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೂ ವ್ಯಾಪಿಸುವಂತೆಯೂ ಇರುವುದು ||

ಸುಗಂಧ, ದುರ್ಗಂಧವೆಂಬ ವಿಭಾಗಗಳು ಹೇಗೆ ? ಆದವು ? ಎಂದರೆ ---

ಪೃಥಿವಿಯ ಅಂಶ ಮತ್ತು ಜಲದ ಅಂಶಗಳಿಗೆ ತೇಜಸ್ಸಿನ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಆ ಗಂಧವು ಕೆಟ್ಟು ದುರ್ಗಂಧವಾಗುವುದು, ಇದೂ ಸಹ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಪಾಪಕರ್ಮದ ಪರಿಪಾಕದಿಂದ ಆಗುವುದು ||

ಸಮಭಾಗಗಳು ಪರಿಣಾಮ ಹೊಂದಲು ಒಳ್ಳೆ ಪರಿಮಳವಾದ ಗಂಧವು ಹುಟ್ಟುವುದು, ಇದು ಪ್ರಾಣಿಯ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮದಿಂದ ಪ್ರೇರಿತವಾಗಿ ಆಗುವುದು ಮತ್ತು ಅದರಲ್ಲಿ ಅಭಿರುಚಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದು ||

ರಸ-ರೂಪ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲೂ ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಒಳ್ಳೆಯದು, ಕೆಟ್ಟದ್ದೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು || ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ ? --- ಿಮುಖ್ಯ - ಅಮುಖ್ಯವೆಂಬ ಭಾವದಿಂದ ಗುಣಗಳು ಅನೇಕ ರೂಪವಾಗಬಲ್ಲವು ||

ಘ್ರಾಣಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲೂ ಗ್ರಾಹ್ಯವಾದ ಭೂತವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಗಂಧ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದೆಂಬ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಿಊಹಿಸಬೇಕು.

ಿಇಲ್ಲಿ ಗಂಧವು ತೂಕವಾಗಿದ್ದರೆ ಪೃಥಿವಿ ಅಂಶವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆಯೆಂದು ಭವಿಸಬೇಕು. ಶ್ರೀಗಂಧ, ಚಂದನ ಮುಂತಾದ ಕಠಿನ, ಮತ್ತು ತೂಕವಾದ ವಸ್ತುಗಳು, ಜಲಾಂಶವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಈ ಗಂಧವು ತಣ್ಣಗೂ (ಶೀತಲವಾಗಿಯೂ) ಆನಂದವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತಲೂ ಇರಬಲ್ಲದು. ಉದಾ:- ಪನ್ನೀರು, ಅಥವಾ ದ್ರವವಾಗಿರುವ ತೈಲಗಳು ವಾಸನೆಯಿರುವ ಪುಷ್ಪರಸವು ಆಗುವುದು, ತೇಜಸ್ಸಿನ ಅಂಶವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆ ಉಗ್ರಗಂಧ ಅತಿ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಗಿರುವುದು, ಮೂಗು ಒಡೆಯುವಂತೆಯಿರುವ ಕೆಂಡ ಸಂಪಿಗೆ, ಕೇದಿಗೆ ಮೊದಲಾದ ಹೂಗಳ ಗಂಧವು, ಈ ಜಾಗೀಯದ್ದು, ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಲಘುವಾಗಿ ಉಗ್ರವಾಗಿಲ್ಲದೆ ನಾವು ಸಹಿಸುವಂತೆ ನಮಗೆ ತಂಪನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವಂತಿರುವ ಗಂಧಗಳಿರುವವು, ಮಲ್ಲಿಗೆ ಹೂ, ಗುಲಾಬಿ ಹೂ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಗಂಧಗಳು. ಇದರಲ್ಲಿ ವಾಯುತತ್ವವಾದ ಸಂಪರ್ಕವಾಗಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಾಗಿರುವವು.

ಿಅಂದರೆ ಪಂಚಭೂತಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದರಿಂದ ರಸಾದಿಗಳೂ ಅನೇಕ ಬಗೆಯಾಗುವವೆಂದರ್ಥ.

ಿಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯವು, ಪಾರ್ಥಿವ, ಪೃಥಿವೀಮಯ, ಏಕೆಂದರೆ ಗಂಧವೊಂದನ್ನೇ ಗ್ರಹಿಸುವುದರಿಂದ, ಹಾಗೆಯೇ ರಸನೇಂದ್ರಿಯು ಜಲಮಯ, ಯುಕ್ತಿ ರಸಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ರಸವೊಂದನ್ನೇ ಗ್ರಹಿಸುವುದರಿಂದ, ಹಾಗೆಯೇ ತ್ವಗಿಂದ್ರಿಯವೂ ವಾಯುವಿನ ರೂಪ, ಸ್ಪರ್ಶವೊಂದನ್ನೇ ಗ್ರಹಿಸುವುದರಿಂದ, ಹಾಗೆಯೇ ಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯವು ಶಬ್ದವೊಂದನ್ನೇ ಗ್ರಹಿಸುವುದರಿಂದ ಶಯಮ; ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಊಹಿಸಬೇಕು.

ತನ್ನಿಂದ ಗ್ರಾಹ್ಯವಾದ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾಗಿಯೇ ಇಂದ್ರಿಯವು ಇರುವುದು. ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯವು ರೂಪವೊಂದನ್ನೇ ತಿಳಿಸುವುದರಿಂದ ಅದು ಅದಕ್ಕೆ ಸಜಾತೀಯವಾಗುವುದು (ತೇಜಸವಾಗಿರುವುದು) ಹಾಗಿಲ್ಲವಾದರೆ ಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯದಿಂದ ರೂಪವು ತಿಳಿಯದೆಯಿರುವಂತೆ ಇದರಿಂದಲೂ ತಿಳಿಯದೇ ಹೋದೀತು ||

ಒಂದು ವೇಳೆ ಇದು ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಮಾನ ಜಾತಿಯುಳ್ಳದಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದರೆ ಒಂದೊಂದು ಇಂದ್ರಿಯವೂ ಎಲ್ಲಾ ವಿಷಯವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಬೇಕಾಗುವುದು ಮನಸ್ಸು ಬುದ್ಧಿ ಇವುಗಳು ಹೇಗೆ ಎಲ್ಲಾ ವಿಷಯವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವುದೋ ಹಾಗೆ ||

ಮನಸ್ಸು ಬುದ್ಧಿ ಇವುಗಳು ಎಲ್ಲಾ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಗೆ ? ಗ್ರಹಿಸುವವು ?

¹ಸರ್ವಭೂತಗಳ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿದ್ದರಿಂದಲೂ ಆ ಮನಸ್ಸು, ಬುದ್ಧಿ ಇವುಗಳು ಸಮಸ್ತ ವಿಷಯವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವವು, ²ಹಾಗಿಲ್ಲದೆ ಅದು ಸಂಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲ ||

³“ಮನಸ್ಸು, ಬುದ್ಧಿ ಎಂಬ ತತ್ವಗಳು ಸಮಸ್ತ ಪಂಚಭೂತಗಳ ಜಾತಿಯದ್ದು, ಏಕೆಂದರೆ ? ಎಲ್ಲಾ ಪಂಚಭೂತಗಳ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಇವು ಗ್ರಹಿಸುತ್ತವೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಗ್ರಹಿಸುವುದರ ಕಾರಣದ್ದರಿಂದ ಹಾಗೆಂದು ಪಂಚಭೂತಗಳ ಜಾತಿಯದ್ದೆಂದು ಊಹಿಸಬೇಕು || ಯುಕ್ತಿ ಯಾವಯಾವದು ಯಾವ ವಿಷಯವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವುದೋ, ಅದು ಆ ಜಾತಿಯದು, ಉದಾ:- ರೂಪವನ್ನೇ ಗ್ರಹಿಸುವ (ಬೆಳೆಸುವ) ದೀಪವು ರೂಪ ಜಾತಿಯದ್ದು, ಹಾಗೆಯೇ ಮನೋಬುದ್ಧಿಗಳೂ ಕೂಡ ಅನಾತ್ಮ ವಸ್ತುವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಅಂದರೆ ಪಂಚಭೂತಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಗ್ರಹಿಸುತ್ತದೆ, ಅವುಗಳಿಗೆ ತಿಳಿಯದ ಅನಾತ್ಮವಸ್ತುವೇ ಇಲ್ಲ, ಪಂಚಭೂತಗಳ ಸಜಾತಿಯವೆಂದರೆ ದ್ರವ್ಯತ್ವ ವಿಶೇಷ ಜಾತಿಯಾದ ಪೃಥಿವೀತ್ವಾದಿ ಜಾತಿಯುಳ್ಳದು, ಇವುಗಳು ಅಸಾಧಾರಣ ಕಾರಣ, ಅದೃಷ್ಟಾದಿಗಳಂತೆ ಸಾಧಾರಣ ಕಾರಣವಲ್ಲವೆಂದೂ ಇಲ್ಲ ತಿಳಿಯಬೇಕು, ಪಂಚಭೂತಗಳ ಜಾತಿಯಲ್ಲವೆಂದರೆ ಸರ್ವವಿಷಯಗ್ರಹಣ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಆಗದೇ ಹೋಗುವುದೆಂಬುದೇ ಬಾಧಕತರ್ಕವೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ಆನಂದಗಿರಿಗಳು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ, ಯದೃಶಿ ‘(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ) ’ ಎಂದು ಛಾಂದೋಗ್ಯದಂತೆ ಮನಸ್ಸು ಪೃಥಿವೀಮಯವೆಂದು ಹೇಳಿದೆಯೆ ವಿನಹ ಪಂಚಭೂತಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದೆಯೆ ಹೇಳಿಲ್ಲ, ಆದರೂ ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪಾರ್ಥಿವವಾದ ಅನ್ನ ಮೊದಲಾದ ಆಹಾರದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಅಂಶಗಳು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಸೇರಿಕೊಂಡು ಬಲವನ್ನು ಕೊಡುವುದೆಂಬುದು ಅನುಭವಸಿದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಪಾರ್ಥಿವಾಂಶಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದ ಕಾರಣ ಪೃಥಿವೀಮಯವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು, ಇತರಾಂಶಗಳು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವೂ ಪಂಚೀಕೃತವಾದ ಪಂಚಭೂತಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಇತರಾಂಶಗಳೂ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲೂ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲೂ ಇವೆಯೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೊಂದು ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ನಾವು ಮಾಡಿರುವೆವು || ಅದರ ಮೇಲೂ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಆಕ್ಷೇಪವು ಬರುವುದು --- “(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ) ” ಎಂದು ಅಂಗಶರೀರವು ಪಂಚೀಕರಣವಾಗದಿರುವ ಭೂತಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದೆಂದು ಹೇಳಿರುವಾಗ ಸರ್ವಭೂತಗಳಿಂದ ಮನೋಬುದ್ಧಿಗಳೇ ಹುಟ್ಟಿದ್ದವೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಒಂದೊಂದು ಭೂತದಿಂದ ಒಂದೊಂದು ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನೇಬೇಕು. ಆವಾಗ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಈ ಮೇಲಿನ ತರ್ಕವು ವಿರುದ್ಧವೇ ಆಗುವುದು, ಆವಾಗ ಏನು ? ಸಮಾಧಾನವೆಂಬುದನ್ನು ವಾರ್ತಿಕದ ಮೇಲೆ ವಿಧ್ವಾಂಸರು ಪರಿಶೀಲಿಸಬೇಕು.

⁴ಪ್ರಾಣವೇ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳ ಸರ್ವಸಾಧಾರಣ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಯೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದಕ್ಕೆ “(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ) ” ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಆಧಾರ, ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯು ಪ್ರಾಣವಾಯು ವಿನ ಬಲವಿ ದ್ಧರೇನಯೇ ಇರುತ್ತದೆ, ಇಲ್ಲವಾದರೆ ವಾಕ್-ಪ್ರಾಣಿ-ಪಾದ-ಪಾಯು-ಉಪಸ್ಥ ಈ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಇರು ವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸರ್ವರಿಗೂ ಅನುಭವಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ, ಶ್ರುತಿಯೂ ಪ್ರಾಣವೇ ಎಲ್ಲದಕ್ಕೂ ಬಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಅನುಭವಾನುಸರಿಯಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ - ಆನಂದಗಿರಿಗಳು - ಎಲ್ಲಾ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಭೌತಿಕತ್ವವು

ತ್ವಗಿಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಸರ್ವಸಾಧಾರಣವಾದ ಪ್ರಕಾಶವೆಂಬುವ ರೂಪವೂ ಇದೆ ---

ತ್ವಗಿಂದ್ರಿಯ ಮೊದಲಾದ ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿಗಳಿಗೆ (ಅಂದರೆ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ) ಜ್ಞಾನವೆಂಬುದು ಸಾಮಾನ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ (ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೂ) ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಯೆಂಬುದು ಸರ್ವಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಪ್ರಾಣವೇ ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ ||

ಶಬ್ದಾದಿಗಳ ಭೋಗವು ಸಿದ್ಧಿಸಲು ಶ್ಲೋತ್ರ ಮೊದಲಾದ ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿಗಳು ಇರುವವು ಅದರಂತೆ ಕರ್ಮವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವಾಗಾದಿ ಕರ್ಮ ಶಕ್ತಿಗಳು ಇರುವವು ||

ಎಲ್ಲವೂ ಯಾವುದರಿಂದ ಪ್ರೇರೇಪಿಸಲ್ಪಡುವವು ? ಎಂದರೆ ---

ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿ ಶಕ್ತಿಗಳು ಕಾರ್ಯವು ಮನಸ್ಸು, ಬುದ್ಧಿ-ಇವುಗಳ ಮೂಲಕವಾಗಿರುವುದು ಸಂಕಲ್ಪ - ನಿಶ್ಚಯ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿ ಮನೋಬುದ್ಧಿಗಳ ಭೇದವು ಉಂಟಾಗುವುದು ||

ಿಯಾವ ಇಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಯಾವ ವ್ಯಾಪಾರವು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಇರುವುದೋ ಅದಕ್ಕೂ ಬೇರೆಯಾಗಿರುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲೂ ಒಂದು ವೇಳೆ ಅದು ಕಂಡಿದ್ದರೆ. ಅದು ಆ ಇಂದ್ರಿಯದ್ದೇ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ, ಸ್ವಭಾವವು ಎಂದಿಗೂ ಬದಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ ||

ನ್ನು ತರ್ಕದಿಂದ ಸಾಧಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ --- ವಾಗಿಂದ್ರಿಯ ವಿವರ (ಬಾಯಿಯ ಬಿಲ)ವೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದು ಶಬ್ದವನ್ನು ಹೊರಪಡಿಸುವುದರಿಂದ ಶ್ಲೋತ್ರದಂತೆ ಆಕಾಶಮಯ (ವಿಕಾರ)ವೆಂದೂ, ಹಸ್ತಗಳು ನಿಯತವಾಗಿ ಬೆಳಕಿಲ್ಲದೆಯೂ ಕಠಿನ್ಸ್ವರ್ಣದಿಗಳಿಲ್ಲ ವಸ್ತುವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವಾದ್ದರಿಂದ ತ್ವಗಿಂದ್ರಿಯದಂತೆ ವಾಯು ಪರಿಣಾಮಗಳೆಂದೂ, ಹಾಗೆಯೇ ವಾಯುರೂಪವಾದ ಬಲವು ಅದರಲ್ಲಿ ಕಾಡುವುದರಿಂದಲೂ ವಾಯುವಿನ ಪರಿಣಾಮವೆಂದು ಊಹಿಸಬೇಕು. ಹಾಗೆಯೇ ಪಾದಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಿಸಿಯಾಗಿಯೇ ಕಾಣುವುದರಿಂದ ದೀಪದಂತೆ ತೇಜಸ್ವಿನ ಪರಿಣಾಮವೆಂದೂ, ವಾಯುವೆಂಬುದು ಸ್ನಿಗ್ಧ ಅಥವಾ ದ್ರವಿಸುವುದರಿಂದ ಜಲದ ಪರಿಣಾಮವೆಂ ತಲೂ, ಗುಹ್ಯೆಂದ್ರಿಯವು ಗಂಧ (ದುರ್ಗಂಧ)ಯುಕ್ತವಾದ್ದರಿಂದ ಪೃಥಿವೀ ಪರಿಣಾಮವೆಂದೂ ಉಹಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲೂ ಭೌತಿಕತ್ವನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ || ಅಥವಾ - '(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ)' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಂತೆ ವಾಕ್ಯ ತೈಜಸ, "(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ)" ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಂತೆ ಜನನೇಂದ್ರಿಯವು ಜಲಮಯ, ವಾಯು ಗಂಧವುಳ್ಳದ್ದರಿಂದ ಪಾರ್ಥಿವವೆಂದು ತರ್ಕಿಸಬೇಕು. ಹಸ್ತಗಳು ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಮಾತ್ರ ಹಿಂದೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ವಾಯುವಿನ ಪರಿಣಾಮವೇ ಎಂದೂ, ಉಳಿದ ಪಾದೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಆಕಾಶಮಯವೆಂದೂ ಬೇರೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನೂ ಮಾಡಿರುವರು || ಆದರೂ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಇದರಲ್ಲೂ ಶೋಧನೆ ಮಾಡಿ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ ಅಂಶವಿದೆಯೆಂದು ನಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯ || ಅತೀಂದ್ರಿಯವಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸತರ್ಕವು ಸಿಗದೆ ಯದ್ದರೆ ಆಗಮ ಶರಣರಾಗಿ ಆಗಮವು ಹೇಳಿದಂತೆ ಅಂಗೀಕರಿಸುವುದೇ ಮೇಲೆಂದು ನಮಗೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ ||

ಿಯಾ'(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ)' ಎಂದು ಸರ್ಪಕ್ಕೆ ಕಣ್ಣೇ ಕಿವಿಯೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ಲೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯ ವ್ಯಾಪಾರವು ಶಬ್ದವನ್ನು ಕೇಳುವುದೆಂಬುದು ಅದರ ಕಣ್ಣಿಗೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಶ್ಲೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಶಬ್ದಗ್ರಹಣ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುವುದು ? ಮತ್ತು ಹಸ್ತ-ತ್ವಗಿಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಸ್ಪರ್ಶವುಳ್ಳ ವಸ್ತುವನ್ನು ಹಿಡಿಯುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುವಂತೆ ಪಾನಾದಿಗಳಿಗೂ ಇರುವುದು ಕಾಲಿನಿಂದಲೂ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಕಡ್ಡಿಗಳನ್ನು ಕಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಹೋ ಗುವುವು, ಹೊಟ್ಟೆಯಿಂದಲೆ ಹಾವುಗಳು ನಡೆಯುವವು, ಅದರಿಂದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ನಿಯಮಿತವಾದ ಕಾರ್ಯವಿ ಲ್ಲವಲ್ಲ ? ಪ್ರಶ್ನೆ ಹುಟ್ಟಿದರೆ ಮೇಲಿನ ವಾರ್ತಿಕದಿಂದ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ಸಮಾಧಾನದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ, ಆಯಾಯ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಶಬ್ದಸ್ಪರ್ಶ ಮೊದಲಾದ ಒಂದೊಂದನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ವ್ಯಾಪಾರವೆಂಬುದು ನಿಯ ಮಿತವೇ, ಆದರೆ ಸರ್ಪಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡುವವರಿಗೆ ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತವೆಂದು ಕಂಡರೂ ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತವಲ್ಲ, ಒಂದೇ ಕಣ

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸತ್ವರೂಪದ ವಿರಾಟಪುರುಷ ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿಗಳು ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯಾ ಶಕ್ತಿಗಳ ಕೆಲಸದಿಂದ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಆಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಜೀವಾತ್ಮನಿಗೆ ದೇಹದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿರುವುದು ||

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿರಲು ಯಾವುದರಿಂದ ಹಿಂದೆ ಕಾರ್ಯವು ಹೊರಪಟ್ಟಿರುವುದೋ ಅದು ಅಲ್ಲಿಯೇ ತನ್ನ ಕಾರಣದಲ್ಲಿಯೇ ಲಯವನ್ನು ಹೊಂದುವುದು ||

ಎಲ್ಲಾ ಈ ಕಾರ್ಯವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ಮೂಲಕಾರಣದಲ್ಲೇ ಲಯವಾಗುವುದು, ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಅದೇ ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬೇರೆ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಲಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ ||

ಅವತರಣಿಕೆ

ಸಮಸ್ತಕ್ಕೂ ಮೂಲಕಾರಣವಾದ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲೇ ಹೇಗೆ ಲಯ ? ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲೇ ಘಟಾದಿಗಳಿಗೆ ಲಯವಾಗುವುದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿದೆ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳಿಗೆ ಪಂಚಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ಲಯವೆಂಬುದು ಸಂಮತವೇ ಆಗಿರುವಾಗ ಬೇರೆ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಏಕೆ ? ಲಯ ವೆನ್ನಬಾರದು ?

ಮನಃಖಂಡಾದಿಗಳಲ್ಲೇ ಘಟಾದಿಗಳು ಲಯವಾಗುವುದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಗಳ ಲಯವಾಗುವುದೆಂಬುದು ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಆಗಿರುವ ಭ್ರಮೆ, ಅಷ್ಟೆ ||

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ತ್ವಗಾದಿಪದಗಳ ಅರ್ಥವಾಗಿರುವ ಸ್ಪರ್ಶಾದಿ ಸಾಮಾನ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪರ್ಶಾದಿ ವಿಶೇಷಗಳಿಗೆ ಯಥೋಕ್ತವಾಗಿ ಲಯವೆಂದೂ ಮತ್ತು ಆ ಸ್ಪರ್ಶಾದಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ಮನೋವಿಷಯಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಲಯವೊಂದೂ, ಹಾಗೂ ಆ ಸಾಮಾನ್ಯಕ್ಕೂ ಬುದ್ಧಿವಿಷಯವೆಂಬ ಒಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲೂ ಲಯ ನದಿಗಳಿಗೆ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಲಯವೆಂಬುವಂತೆ, ಹಾಗೆಯೇ ಬುದ್ಧಿ ವಿಷಯವಾಗ ವಿಜ್ಞಾನ ಸಾಮಾನ್ಯವೂ ಪರಿಣಾಮ ಹೊಂದದೆ ಇರುವ, ಲಯ ವಿಕ್ಷೇಪಗಳೂ ಇಲ್ಲದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಲಯವಾಗುವುದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು ||

ಎಲ್ಲಾ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೂ ವಚನಾದಿ ತನ್ನ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಲಯ, ಸ್ಪರ್ಶತ್ವದ ಪಂಚ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಲಯವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು ||

ಜ್ಞಾನ ಗೋಳಕದಲ್ಲಿ ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯ ಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯಗಳೆರಡೂ ಮಿಲಿತವಾಗಿವೆ, ಅದರಿಂದ ಕಣ್ಣಿನಿಂದಲೇ ಅವು ಕೇಳುತ್ತವೆ ಯೆಂಬುದು ನಮಗೆ ಭ್ರಾಂತಿ, ಹೀಗೆಯೆ ಹಾವುಗಳು ಮಕ್ಕಳಂತೆ ಹೊಟ್ಟೆಯನ್ನು ಎಳೆದುಕೊಂಡೆ ಮುಂದೆ ಮುಂದೆ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಗಮನಶಕ್ತಿ ಇರುವ ಪಾದೇಂದ್ರಿಯವು ಇರುವುದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು, ಉದರವೆಂಬುದು ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಸಮಾನವಾಗಿದ್ದರೂ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಉದರದಿಂದ ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ, ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಪಾದಗಳಲ್ಲೆ ಅದರ ಇಂದ್ರಿಯವು ಇರುವುದು, ಕೆಲವಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದವಿರದೆ ಇದ್ದ ಕಾರಣ ಉದರದಲ್ಲಿ ಸರ್ಪಾದಿಗಳಿಗೆ ಪಾದೇಂದ್ರಿಯವು ಇರುವುದು ||

‘ಪ್ರಾಣಶ್ಚ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲು ಭೂಮಿಕೆಯನ್ನು ರಚಿಸುವರು.

ಚಲನೆಯೂ ಪ್ರಕಾಶವೂ ಜ್ಞಾನ ಶಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವುದು, ಕರ್ಮ ಶಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಪ್ರಕಾಶವಿಲ್ಲದೆ ಚಲನೆಯು ಮಾತ್ರವಿರುವುದು ||

ಪ್ರಾಣಶ್ಚ ಜ್ಞಾನ ಮಾತ್ರಮೇವ ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯ ತಾತ್ಪರ್ಯ

ಈ ಎಲ್ಲಾ ಚಲನೆಗಳೂ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾದ ಪ್ರಾಣರೂಪವಾಗಿರುವುವು ||
“(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ) ” ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ ||

ಕುದುರೆಕಾಲನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಗೂಟದ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಪ್ರಾಣದ ಶಕ್ತಿಗಳೇ ಎಲ್ಲಾ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳೂ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳು ||

ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಅಧೀನವಾಗಿ ಅದರೊಡನೆ ಏಕವಾಗುವ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಶ್ರುತಿಯ ಆಧಾರವಿದೆ.

ಇಂದ್ರಿಯ ಸಮುದಾಯವನ್ನ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಲಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪುರುಷನು ಸ್ವಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಇರುವಾಗ ಶುದ್ಧವಾದ ಪಾನವೆಂಬ ಬೆಂಕಿಯೇ ಎಚ್ಚರವಾಗಿರುವುದೆಂದು ಶ್ರುತಿಯೂ ಹೇಳಿರುವುದು

ಕರ್ಮಶಕ್ತಿಯೊಂದಿಗೆ ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿಯೂ ಪ್ರಾಣಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಲಯವಾಗುವುದೆಂದು “(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ) ” ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಶ್ನೆ ಶ್ರುತಿಯೂ ಹೇಳುವುದು ||

ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಸಮಾನವಾಗಿ ಆಗುವ ಪ್ರಲಯವು (ಪ್ರಾಕೃತ ಪ್ರಳಯವು) ಸಮಾನ ಪದಾರ್ಥವಾದ ಕಾರಣವೆಂಬುವ ಪರ್ಯಂತರ ಆಗುವುದು, ಇದು ತನ್ನ ಕಾರನದಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಆತ್ಯಂತಿಕ ಲಯವಲ್ಲ - ಅಂದರೆ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಬೀಜವೂ ಉಳಿಯದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಲಯವಲ್ಲ ||

ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ತಾನೇ ಒಡೆಯನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಪರಬ್ರಹ್ಮವೇ ತನ್ನನ್ನು ಜಗತ್ತಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಅನಂತರ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಉಪಸಂಹರಿಸುವುದೆಂದು ಹೇಳಿದೆ ||

“(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ) ” || ಎಂದು ‘(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ) ’ - ಒಳ್ಳೆ ಜಾತಿಯ ಕುದುರೆಯು ಕಾಲನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ಗೂಟಗಳನ್ನು ನಾಲ್ಕನ್ನು ಒಂದೇ ಸಲ ಹೇಗೆ ಕಿತ್ತು ಬಿಡುವುದೋ, ಅದರಂತೆಯೇ ಇತರ ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು (ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು) ಈ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣವು ಶರೀರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟೇಳುವಾಗ ಒಂದೇ ಸಲ ಕಿತ್ತು ಬಿಡುವುದೆಂದು ಪ್ರಾಣ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಅದರ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದೆ (ಛಾಂ - ೫ನೇ ಪ್ರಪಾಠಕ - ೧ ನೇ ಖಂಡ ೧೨ನೇ ಮಂತ್ರ)

ಕಾರಣಬೋಧಕವಾದ ಶಬ್ದವು ಅಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಕೇಳಿದರೆ

“ನಿರುಹ್ಯ” ಎಂಬುವ ಶಬ್ದದಿಂದ ಕಾರಣ ಸ್ವರೂಪವೇ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ‘ಅತ್ಯಕಾಮತ್’ ಎಂಬುದು ಮಾತ್ರ ಇದರ ನಿರ್ಬೀಜಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಾರಣವಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳಿದೆ ||

ಯಾವುದರಿಂದ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದೆಯೋ ಅದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿಗಳೂ ಲಯವಾದ ಮೇಲೆ ಸಕಲ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಉಪಸಂಹರಿಸುವುದು ಪ್ರಾಣವೊಂದೇ, ಅದೇ ಉಳಿಯುವುದು.

ಕಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಾಣಪದವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದೆ, ಅದರ ಅರ್ಥ ಪ್ರಾಣವ್ಯಾಪಾರವೇ, ಪ್ರಾಣವಾಯುವೆಂಬುದಲ್ಲ, - ಏಕೆಂದರೆ

ಪ್ರಾಣವು ಅಪಾನದಲ್ಲೂ, ಅಪಾನವು ವ್ಯಾನದಲ್ಲೂ, ವ್ಯಾನವು ಉದಾನದಲ್ಲೂ ಏಕವಾಗುವುದು, ಉದಾನವೂ ಕೂಡ ಸಮಾನದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವುದು ||

ಆದರೆ ಸಮಾನ ಪದಕ್ಕೆ ಸಮಾನ ವ್ಯಾಪಾರವೆಂದರ್ಥವಲ್ಲ

ಸಮಾನವೆಂಬ ಪದದಿಂದ ಜಗತ್ತಿನ ಕಾರಣ ಸ್ವರೂಪವೇ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ, ಅದರಿಂದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆಗುವ ಆ ಈ ಪ್ರಳಯ ಪ್ರಾಕೃತ ಪ್ರಳಯವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು ||

ಈ ಪ್ರಳಯದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಜ್ಞಾತ್ಮನು ಬುದ್ಧಿವ್ಯಾಪಾರದಿಂದ ಪ್ರಾಜ್ಞನೆ ? ಅಥವಾ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ? ಎಂದು ಕೇಳಿದರೆ ---

“ಬೃ. ೩, ಅಧ್ಯಾಯ. ಬ್ರಾ. ೯, ೨೬ --- “(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ) ” ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಆರಂಭಿಸಿ “(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ) ” --- ಇಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಾಧಕನಾದರೂ ಆಗಲಿ ಅವನು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಶಾರೀರ ಮುಂತಾದ ಪುರುಷರನ್ನು ನಿರುಹ್ಯ - ನಿಶ್ಚಯದಿಂದ ಹೊಂದಿಸಿ ಅಂದರೆ ಎಂಟು ನಾಲ್ಕು ಎಂ???? ದಿಂದ ಲೋಕಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪುನಃ ಪೂರ್ವಾ ದಿಕ್ಕುಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರತ್ಯುಹ್ಯ = ಉಪಸಂಹರಿಸಿ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಉಪಾಧಿಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೃದಯಾದಿ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿರುವನು, ಹೀಗೆ ಸ್ವಸ್ವರೂಪದಲ್ಲೇ ಇರುವವನು, ಉಪನಿಷತ್ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ಆತ್ಮನು. ಅವನನ್ನೇ ನಾನು ಪ್ರಶ್ನಿಸುವೆನೆಂದು ??? ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥ, ಅಥವಾ ನಿರುಹ್ಯ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಪ್ರಾಣಾದಿ ಭೇದವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಹರಡಿ ತನ್ನನ್ನು ಅದರೊಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಗೊಳಿಸಿ ಇರುವನೆಂದು ಅರ್ಥವಿರುವುದರಿಂದ ಕಾರಣವೇ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ || ‘ಅತ್ಯಕಾಮತ್’ ಎಂಬುದರಿಂದ ನಿರುಪಾಧಿಕನಾದ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳನ್ನು ಮೀರಿದ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮವನ್ನು ಹೇಳಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು ||

““(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ) ” ಎಂದು ಪ್ರಾಣವಸ್ತುವಿಗೆ ಅಪಾನದಲ್ಲೂ, ಅಪಾನಕ್ಕೆ ವ್ಯಾನದಲ್ಲೂ, ವ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಉದಾನದಲ್ಲೂ ಉದಾನಕ್ಕೆ ಸಮಾನದಲ್ಲೂ ಲಯಕ್ರಮವನ್ನು ಹೇಳಿ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವಕಾರ್ಯವನ್ನು ಉಪಸಂಹರಿಸುವ ಒಂದೇ ಪ್ರಾಣತತ್ವವನ್ನೇ ಹೇಳಿದೆ.

ಪ್ರಾಣ ತತ್ವಕ್ಕೆ ಲಯವೆಂದು ಇದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರೆ ಅಪಾನದಲ್ಲಿ ಲಯವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಪಾನಾದಿಗಳು ಬೇರೆ ತತ್ವವೂ ಅಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ಅಪಾನವೃತ್ತಿ ಇದ್ದಂತೆ ಪ್ರಾಣ ವ್ಯಾಪಾರವು ಬಾಯಿ ಮೂಗುಗಳಿಂದ ಓಡಾಡುವ ವ್ಯಾಪಾರವು ನಿಲ್ಲುವುದೆಂದರ್ಥ, ಆವಾಗ ಕೆಳಮುಖವಾಗಿಯೇ ಪ್ರಾಣ ಸಂಚಾರವಾಗುವುದೆಂದರ್ಥ. ಇದೇ ರೀತಿ ಮುಂದೆಯೂ ಅರ್ಥ.

ಈ ಪ್ರಾಜ್ಞನಿಗೆ ಪ್ರಜ್ಞಾನ ಘನತೆ ಅಂದರೆ ಅಖಂಡ ಜ್ಞಾನವೆಂಬುದನ್ನು ಬುದ್ಧಿ ವೃತ್ತಿಯೆಂಬುವ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಹೇಳಿರುವುದಲ್ಲ, ಹಾಗಾದರೆ ಪ್ರಾಜ್ಞನೆಂದರೆ ಏನು ? ಉತ್ತರ - ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನ ನಿತ್ಯ ಚೈತನ್ಯ ರೂಪವಾದ ಪ್ರಜ್ಞೆಯಿಂದ ಎದ್ದುಗೊಂಡ ಆಭಾಸ - ಪ್ರತ್ಯಕ್ ಚೈತನ್ಯಾಭಾಸದ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಪ್ರಾಜ್ಞನೆನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವನು ||

ಆತ್ಮನ ಆಭಾಸ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಪ್ರಾಜ್ಞತೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಕಾರಣ ವಸ್ತುವಿಗೂ ಆತ್ಮನಿಗೂ ಭೇದವುಂಟಾಗಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಹಾನಿಯು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆ ? ಎಂದರೆ - ಇಲ್ಲ.

ಯಾವ ಆತ್ಮತತ್ವವು ಅಜ್ಞಾತವಾಗಿದ್ದು ಅದರ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಈ ವ್ಯವಹಾರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳೂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆಯೋ ಅದೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು (ಅದರಿಂದ ಭೇದವಲ್ಲ ?).

ಆತ್ಮನೇ ಅಜ್ಞಾನ ಮೂಲಕ ಕಾರಣವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ಶ್ರುತಿಯೂ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಯಾವುದು ತಿಳಿದರೆ ಚರಾಚರಾತ್ಮಕವದ ಈ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವೂ ತತ್ವತಃ, ತಿಳಿಯುವದೋ, ಯಾವುದು ತಿಳಿಯದಿದ್ದಾಗ ಈ ಜಗತ್ತು ಅಜ್ಞಾತವೆ ಆಗುವದೋ ಅದೇ ಜಗತ್ಕಾರಣದ ತತ್ವವು ||

ಪ್ರಾಕೃತ ಪ್ರಳಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನೆಯೊಂದು ---

ಇಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯು ವಿಷಯ ಲಯವನ್ನೇ ಹೇಳಿದೆ. ಆದರೆ ಇಂದ್ರಿಯ ಲಯವನ್ನು ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಹೇಳಿಲ್ಲ ?

ಉತ್ತರ

ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ತನ್ನ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಮಾನಾಜಾತಿಯದ್ದೇ ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯು ತಿಳಿದಿರುವುದು, ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಲಯವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಅಂತಃಕರಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಳಯವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಆಯಿತು.

ಮನನ ವಿಧಿಯ ವಿವರಣೆಯ ಉಪಸಂಹಾರ

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ದುಂದುಭಿ ಮೊದಲಾದ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡಿರುವ ನ್ಯಾಯ ಮಾರ್ಗದಿಂದ (ತರ್ಕಮಾರ್ಗದಿಂದ) ಪ್ರಯತ್ನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ತರ್ಕದಿಂದ ಆತ್ಮನನ್ನು ಮನನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದೆ, ಅದರಲ್ಲೂ ಆತ್ಮನ ಸಾಮಾನ್ಯ ರೂಪವೇ ಜಗತ್ತಿನಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಲಯಗಳಿಗೂ ಕಾರಣವೆಂಬುದನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಮಾಡಿದ ತರ್ಕದಿಂದ “ಎಲ್ಲವೂ ಆತ್ಮವೇ” ಎಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದ ವಿಷಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದು ||

ಿಪೌರಾಣಿಕರು ಇದನ್ನು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಪ್ರಳಯ, ಪ್ರಕೃತಿ ಲಯವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು,
ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಾದ ಪ್ರಳಯವು (ಆತ್ಮ) ತತ್ವಜ್ಞಾನವೊಂದೇ ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದು ಆಗುವುದು ॥

ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಲಯಕ್ಕೂ ಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕವಾದ ಲಯಕ್ಕೂ ಇರುವ ಭೇದ ---

ಕಾರ್ಯಗಳು ತನ್ನ ಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿ ಮಾತ್ರವಾಗಿ ಉಳಿಯುವದೆಂಬುದು ಪುನರ್ಜನ್ಮಕ್ಕೆ
ಅವಕಾಶ ಮಡಿಕೊಟ್ಟಿರುವ ಅನಾತ್ಮಂತಿಕ ಲಯ ಇದೇ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಲಯ ।

ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಾದ ಪ್ರಳಯವೆಂದರೆ ---

ಕಳೆದುಹೋದ ಜನ್ಮಗಳಿಗೂ ಮುಂಬರುವ ಜನ್ಮಗಳಿಗೂ ಈಗಿರುವ ಜನ್ಮಗಳಿಗೂ ಮತ್ತು
ಮರಣ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೂ ಕಾರಣವಾದದ್ದನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುವ ಲಯವಾವುದೋ ಅದೇ
ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಾದ ಲಯ, ಅದನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮುಂದಿನ ಶ್ರುತಿಯು ಬಂದಿದೆ ॥

ಬೃ. ಅ. ೨. ಬ್ರಾ. ೪. ಕಂಡಿಕೆ

ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಕಾರ್ಯಕಾರಣ ಶೂನ್ಯವಾದ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಲಯವೆಂಬ ವಿಷಯವು
ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ದೃಷ್ಟಾಂತವು ಇಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ, ಉಪ್ಪಿನ ಗಟ್ಟಿಯೊಂದು ತನಗೆ
ಕಾರಣವಾದ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾದರೆ ಅದು ಹೇಗೆ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ನೀರಿನ ಲಯವನ್ನು
ಅನುಸರಿಸಿಯ ಗಟ್ಟಿಯೂ ಲಯವಾಗುವುದೋ, ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವದನ್ನು ನೀರಿನಿಂದ
ಲೇಲಕ್ಕೇ ತೆಗೆದು ಒಬ್ಬ ನಿಪುಣ ಪುರುಷನೂ ಸಹ ಮೊದಲಿನಂತೆ ಗಟ್ಟಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ
ನೋಡಲು ಶಕ್ತನಾಗುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಏಕೆಂದರೆ :- ಸಮುದ್ರದ ಜಲರೂಪವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ
ರೂಪದಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಒಬ್ಬನು ಸಮರ್ಥನಾಗಿಲ್ಲ ॥

ಯತೋ ಯತ ಇತ್ಯಾದಿ ಹೇತು ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥ

ಯಾವ ಯಾವ ಭಾಗದಿಂದ ಆ ಸಮುದ್ರದ ನೀರನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಇಚ್ಛಿಸುವನೋ
ಆಯಾಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಲವಣವನ್ನೇ, ಉಪ್ಪು ನೀರನ್ನೇ ಕಾಣುವನು, ಎಲ್ಲಿಯೂ ಆ
ಗಟ್ಟಿಭಾಗವನ್ನು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ ॥

ಿ“(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ) ” ನೈಮಿತ್ತಿಕ ಪ್ರಲಯವೆಂದರೆ ಕಲ್ಪವು ಮುಗಿದೊಡನೆ ಆಗುವ ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳ
ಲಯ ಇದು ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಮಾಡುವ ಅವಾಂತರದ ಪ್ರಳಯ. ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದೂ, ಹುಟ್ಟಿದ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ
ಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಲಯ ಯೆಂಬುದು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಲಯವೆಂದೂ, ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಆಗುವ ಸಕಲ ಪ್ರಪಂಚದ ಲಯ
ಮೋಕ್ಷವೆಂಬುದು ಆತ್ಮಂತಿಕ ಲಯವೆಂದೂ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಲಯವೆಂದು ಮೇಲಿನ ಪುರಾಣ ವಚನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ
॥

ಆ ನೀರು ಗಟ್ಟಿಯಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ----

ಸಮುದ್ರದ ನೀರು ಸೂರ್ಯನ ತೇಜಃಸಂಯೋಗದಿಂದ ಪರಿಪಾಕವಾಗಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗುವುದು, ಯಾವುದರಿಂದ ಅದು ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಬಂದಿತೋ ಅದರಿಂದ ಸೈನ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ತನ್ನ ಅವಯವಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸೇರಿಕೊಂಡಾಗ ಅದು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಖಲ್ವವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಆ ಈ ಸೈನ್ಯವದ ಗಟ್ಟಿಯು ಈ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಲೀನವಾಗುವುದೋ, ಹಾಗೆಯೇ ----

ತೇಜಸ್ಸಿಗೆ ವಿರೋಧವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ತೇಜಸ್ಸಿನ ವಿಯೋಗದಿಂದ ಕಾಶಿನ್ಯವನ್ನು ಬಿಡುವುದು, ಅದರಿಂದ ಅದು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿದ್ದದು ನಾಶವಾಗುವುದು ||

ಯಾವುದೇ ಅಕೃತಿಮವಾದ ಕೃತಕವಲ್ಲದ ಸ್ವರೂಪವಿರುವುದೋ ಅದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ, ತೇಜಸ್ಸಿಗೂ ಅವಯವಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಉಂಟಾದದ್ದು ಹೋಗುವುದು ||

ಈ ರೀತಿ ಘನೀಭೂತವಾದ ರೂಪಕ್ಕೆ ತೇಜಸೇ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಸಂಬಂಧವೇ ಕಾರಣ, ಅದು ಇದ್ದರೆ ಇದೂ ಇರುವುದು, ಘನವಾಗಿರುವುದು, ಆ ಸಂಬಂಧವು ನಾಶವಾದರೆ ಘನರೂಪವೂ ನಾಶವಾಗುವುದು ||

ಈಗ ದಾಷ್ಟಾಂತಿಕ (ಹೋಲಿಸುವ) ವಿಷಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾರೆ.

“ಎವಂ ವಾ ಅರೇ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳ ರೂಪಕ್ಕೆ ವಿಲಕ್ಷಣವದ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನ ವಾಸ್ತವ ರೂಪವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದು ||

“(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ) ” ಎಂಬ ಪದಗಳ ಅರ್ಥ ----

ವಿಶೇಷವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿಯೂ ಇರದ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಮಹತ್ ಎಂಬ ಪದವೂ ನಿರ್ವಿಕಾರ ಸ್ವರೂಪವನು ||ನ ಹೇಳಲು ಭೂತ ಎಂಬ ಪದವೂ ಬಂದಿರುವುದು ||

ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನ ಮಹತ್ವರೂಪವು ಮೊದಲೂ ಇದ್ದದ್ದೆ, ಹೊಸದಾಗಿ ಬರುವುದಲ್ಲ ----

ಸ್ವತಃ ಸಿದ್ಧನಾದ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನ ವಾಸ್ತವ ಸ್ವರೂಪವು ಜ್ಞಾನವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲೂ ಇದ್ದದನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಅದರ ಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಮಹತ್ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

“(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ) ” ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥವಿದು ----

‘(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ) ’ ಎಂಬುವ ಪದವು ಕಾರಣವಲ್ಲವೆಂದು ನಿಷೇಧಹ ವಚನವು, ಅಪಾರಮ್ ಎಂಬುದು ಕಾರ್ಯವಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವುದು, ಪಾರವೆಂದರೆ ಕಾರ್ಯದ ಕಾರಣ

ಅನಂತ ಪದದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಕಾರಣತ್ವ ನಿಷೇಧವನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೇಳಿದ್ದು ?

ಅನಾದಿಯಾದ ಕಾರಣಕ್ಕೆ ಅನ್ತವೆಂಬುದು ಕಾರ್ಯ, (ಅದಲ್ಲದ್ದು ಅನಂತ) ವಿಜ್ಞಾನ
ಘನವೆಂಬ ಪದವು ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮತ್ತೊಂದು ಜಾತಿಯು ಅದಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲವೆಂದು
ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ||

ಜೀವ ಮತ್ತು ಕುಶ್ವರರಿಗೆ ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಣ ಸಂಬಂಧವು ಇದ್ದದ್ದು ಸಮುದ್ರಾನಂದದಲ್ಲಿರುವ ಏಕಾತ್ಮ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದ ಮೇಲೆ ಹೋಗುವುದು,

ಬೃಹವೂ ಆತ್ಮನೂ ಒಂದೇ ಎಂಬ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಕಾರ್ಯಕಾರಣವೆಂಬುದು ಹೋಗುವಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ಉಪ್ಪಿನ ಗಟ್ಟಿಯ ಸ್ವರೂಪವು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹೇಗೆ ಲಭಿಸುವುದಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆಯೇ (ಕಾರ್ಯಕಾರಣ ವಿಶೇಷವಾಗಲಿ ಜೀವ, ಈಶ್ವರವೆಂಬ ವಿಶೇಷವಾಗಿ) ಲಭಿಸುವುದಿಲ್ಲ ||